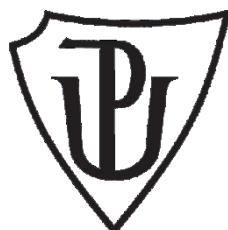

Katedra nederlandistiky

Studijní rok 2016/2017

**VERGELIJKING VAN DE WIJZE VAN PROTEST VAN DE PROVO
BEWEGING EN DE TSJECHISCH UNDERGROUND**

*Comparing of the protest manner of the Provo movement and of the Czech
underground*

Porovnání způsoby protestů hnutí Provo a českého undergroundu

Bakalářská práce

Nizozemská filologie

Ondřej Grošaft

Vedoucí práce/ Begeleider: Bas Hamers

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem v ní uvedl veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje.

Ondřej Grošaft

V Olomouci dne

Dankbetuiging

Op deze plaats wil ik de begeleider van mijn scriptie drs. Bas Hamers, M. A. bedanken voor zijn waardevolle adviezen en aanmerkingen bij de verwerking van deze scriptie. Verder wil ik ook Anneke Zantboer en Karina Masaryková bedanken voor hun hulp.

Inhoud

Inleiding	4
1. Maatschappij in Nederland en in Tsjechië tijdens de jaren 60 en 70	1
1.1. Underground in Tsjechië	3
1.2. Underground in Nederland	8
2. Hoofdpersonen van de bewegingen Provo en Tsjechische Underground	12
2.1. Robert Jasper Grootveld	14
2.2. Roel van Duijn	17
2.3. Ivan Martin “Magor” Jirous	20
2.4. Egon Bondy	22
2.5. The Plastic People of the Universe	24
3. Protesten tegen het establishment.	26
3.1. De manier van protesten van Provo	26
3.2. De wijzen van protesten van Tsjechische Underground	29
3.3. Vergelijking	31
4. Heden van Provo en de Tsjechische underground	33
Conclusie	35
Resumé	37
Summary	38
Bronnen:	39
Anotace	42

Inleiding

Nog tijdens de Tweede Wereldoorlog werd beslist, dat Europa in twee delen verdeeld zou worden, namelijk in een westelijk blok en een oostelijk blok.. Het westelijk blok was democratisch met democratische regeringen, behalve Spanje en Portugal tot 1975 en de Oostblok-landen waren onder het régime van de Sovjet-Unie. Het communisme verspreidde zich snel. Voor de Tweede Wereldoorlog was Tsjechoslowakije een eiland van democratie in Centraal-Europa. De generatie van de Eerste Republiek speelde een belangrijke rol in de vorming van de intellectuele achtergrond van de toekomstige oppositie. *“Mensen laten zich alleen van hun goede kant zien als de omstandigheden daartoe dwingen. Maar zodra iedereen vrij spel heeft en kan doen en laten wat hij wil, zijn verwarring en chaos direct overal troef.”*¹ Maar de vraag is hoe de mensen vechten tegen een machtig regime?

De Tsjechische underground was één van de opposities tegen het regime. Het was een groep van verschillende mensen uit diverse lagen van de maatschappij. Meestal ging het om schrijvers, muzikanten, dichters en arbeiders. Maar wat was het doel dat hen verbond? Waren de hoofdvertegenwoordigers mensen van het volk of kwamen ze uit intellectuele kring? Was het mogelijk voor iemand die communist was een vertegenwoordiger van de Tsjechische underground te worden en hem te beïnvloeden? Wat kon underground in het regime veranderen en waarom was underground voor het regime gevaarlijk? Dit zijn begrijpelijke vragen.

Nederland was een democratisch land met een constitutionele monarchie. De maatschappij was nog op het zuilensysteem gebaseerd maar de mensen hadden vrijheid. Ze konden reizen, vrij schrijven, spreken. Het is iets wat niet in Tsjecho-slowakije bestond. Waarom was het mogelijk dat er een oppositie tegen de democratische regering bestond? Hadden de vertegenwoordigers van de Nederlandse beweging Provo dezelfde doelen als de Tsjeschische underground en wat hadden ze verder gemeen? Was het op hetzelfde maatschappelijke niveau van intellectuelen, schrijvers, dichters en arbeiders?

¹ https://citaten.net/zoeken/citaten_van-machiavelli.html 21. 8. 2017

Waren de mensen in gevangenis dankzij daden en hoe waren zijn wijzen van protesten?
Hoe konden ze de maatschappij veranderen?

Ik wil in deze bachelorscriptie op deze vragen antwoorden geven. Ook wil ik deze twee bewegingen vergelijken. Was het mogelijk dat ze een gezamenlijk doel hadden tegen verschillende overheden en waren ze succesvol?

1. Maatschappij in Nederland en in Tsjechië tijdens de jaren 60 en 70

Na de Tweede Wereldoorlog waren de richtingen van deze landen totaal verschillend. Tsjechië werd communistisch en Nederland werd weer een constitutionele democratie. De grenzen in Tsjechië waren dicht en mensen konden niet meer gemakkelijk naar andere landen reizen. De Tsjechisch industrie was op zware industrie gericht en alle privé eigendommen werden genationaliseerd. Drastisch was ook de verandering van de dorpen. De boerderijen werden gecollectiviseerd. De communistische partij had controle over het werk en het privé-leven van de mensen. Voor een goed voorbeeld volgt hier een citaat van een propagandaboek uit de jaren zestig. *“Door de socialisatie van productiemiddelen werd de Tsjechische en Slowaakse maatschappij fundamenteel veranderd. De uitbuitende klassen verdwenen en alle macht werd naar de handen van werkende mensen overgebracht.”*²

In Nederland was de richting daarentegen rechtsdemocratisch. Tijdens de jaren zestig werd Nederland een rijk land. De economische situatie was gunstig en de werkgevers vonden nieuwe werknemers in Spanje, Italië, Turkije en Marokko. Nederland was een land met mogelijkheden voor iedereen. In 1959 werd in Nederland een grote aardgasbel gevonden. Dat betekende grote inkomsten voor de Nederlandse staatskas.

² HUSA, V.: *Dějiny Československa*. Praha, 1961, p. 443.: Socializační výrobních prostředků se do základů proměnila společenská struktura českého i slovenského národa. Zmizely vykořisťovatelské třídy a všechna moc v zemi přešla do rukou pracujícího lidu.

In de jaren zestig werden ook belangrijke wetten gecreëerd als AOW³, WAO⁴ of Mammoetwet.⁵ Ook de katholieke kerk in Nederland accepteerde een nieuwe liberale golf van katholicisme die bijvoorbeeld ook anticonceptie accepteerde. In 1963 werd de pil geïntroduceerd. De katholieke kerk was hier eerst tegen, maar in 1964 kwam bisschop Willem Bekkers met de verklaring dat anticonceptie een kwestie is van eigen verantwoordelijkheid. Bisschop Bekkers was ook aanhanger van de Utrechtse bisschop Bernard Alfrink. *“Het ziet zo eruit alsof de katholieke kerk gelovigen naar individualisme verzoekt, alsof ze ineens het recht hebben gekregen om de grote collectief, waarin ze zich tijdens de Schaeapman’s periode bevonden, te verlaten.”*⁶ In deze periode werd de Nederlandse maatschappij meer individualistisch.

Één van de doelen van de Provo beweging was om de Nederlandse maatschappij naar linkse richting te trekken. De maatschappij in Nederland was gebaseerd op vrijheid. Nog tijdens de jaren 50 was de maatschappij in Nederland verdeeld in verschillende pijlers volgens de politieke partijen en het christelijke geloof. Provo vocht tegen deze dogma’s. *“After 1966 the Netherlands was forever changed. One obvious transformation has been the de-facto, if not de-jure, acceptance of the use of soft drugs such as marijuana, hashish, LSD, psilocybin, and mescaline, making the Netherlands a pioneer in unofficially but openly tolerating the “soft” drug subculture.”*⁷ Dat was niet de hoofd doel. *“On effect that Provo and related movements of the time had was to push a smug middleclass social democracy far enough to the left that on two separate the efforts of the United States in Vietnam.”*⁸ De mensen in Nederland waren meer actief in het politieke leven. In Tsjechië was dat mogelijk alleen door de communistische partij en als iemand iets tegen de regering zei, werden mensen gestraft. In Tsjechië waren niet zo veel mensen die de kracht hadden om tegen de dictatuur te vechten. Een van de bewegingen die tegen de regering wilde vechten, was Dissidents⁹. Volgens de communistische partij was Dissident een *“Alle in oppositie denkende mensen moesten*

³ AOW is Algemene Ouderdomswet. Dat was een staat pensioen. Het werkt als een zekerheid voor de oude mensen dat ze in zijn oudeheid de geld krijgen.

⁴ WAO is Arbeidsongeschiktheidverzekering. Dat was een verzekering in een geval dat een man niet in staat werken.

⁵ Een grote restructulizatie van het school systeem.

⁶ HORST van der, H.: *Dějiny Nizozemska*. Praha, 2005, p. 500.: Vypadalo to, jako by katolická církev vyzývala věřící k individualismu, jako by najednou dostali právo vyčlenit se z onoho velkého kolektivu, ve kterém se ocitli v Schaeapmanových dobách.

⁷ KEMPTON, R.: *Provo, Amsterdam’s Anarchist Revolt*. New York, 2007, p. 11

⁸ KEMPTON, R.: *Provo, Amsterdam’s Anarchist Revolt*. New York, 2007, p. 11

⁹ Dissident is een individu dat zich, al dan niet samen met gelijkdenkenden, verzet tegen de overheersende opvattingen of beleidslijnen op politiek, religieus of sociaal gebied.

als filosofen van Tolstoj type eruitzien. Een uniform van een trui of coltrui, doelbewust uitgekozen slechte kleding, en vet haar creëren het sydroom van een van natie afgekoppelde sekte die eigenlijk boven de natie verheven werd. Als een witte toren van ivoor staat die boven de zee van moraal mest, wat niets anders is dan massa van buitengeewoonste mensen.”¹⁰

In Tsjechië kwam tijdens de jaren zestig een proces van liberalisatie. Alexandr Dubček, Josef Smrkovský, Zdeněk Mlynář en Oldřich Černík spraken over een socialisme met een menselijk gezicht. Ze wilden een economische reformatie organiseren, die een open markt met een centraal gecontroleerde markt zou combineren. In feite had de Tsjechisch maatschappij relatieve vrijheid. Maar nog steeds werd de regering gecontroleerd door de communistische partij en Alexandr Dubček wilde niet in de oppositie. Op 21 augustus 1968 vielen de troepen van het Warschaupact Tsjechoslowakije binnen. Alle reformaties werden gestopt en de maatschappij verviel in totaliteit. *“De Praagse Lente wordt als een botsing tussen twee groepen op het niveau van feitelijke kracht geïnterpreteerd: mensen die het systeem willen behouden net zoals het is en mensen, die hem willen reformeren.”*¹¹ Dat stimulerden dan in de jaren zeventig een bijzondere fenomeen. Underground! Of we kunnen zeggen een alternatief cultuur.

1.1. Underground in Tsjechië

Dan begin ik met de Tsjechies underground, zou ik iets over zeggen wat beteken underground in de wereld. De term underground was misschien de eerste keer in 1957 in een film gebruiken. De film had iets te maken met de mensen als Andy Warhol, Jonas Mekas, Stan Brakhage of Jack Smith. Het beschreeft zijn houding tegen de officieel cultuur, kritiek en media. In 1965 zei Marcel Duchamp, dat *“The artists of tomorrow will go underground”*.¹² Hij bedoelt niet een illegaal leven met een nodig

¹⁰ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 276.: Každá opozičně myslící člověk se musel tvářit jako filozof bezmála tolstojovského typu. Uniforma svetru roláku, záměrně mizerného oblečení a umaštěných vlasů dotvářela syndrom vydělené sekty z národa a povýšené nad národ. Jako bílá věž ze slonoviny, která ční nad tím mořem morálního hnoje, jímž není nic jiného než masa obyčejných lidí.

¹¹ HAVEL, V.: *Moc bezmocných*. Praha, 1979, p. 21.: Pražské jaro bývá interpretováno jako střetnutí dvou skupin na rovině faktické moci: těch, kteří chtěli systém zachovat takový, jaký byl, a těch, kteří ho chtěli zreformovat.

¹² Symposium at Philadelphia Museum College of Art, March 1961. Translated by Helen Meakin. First published in Duchamp issue of Studio international, 1975

conspiratie en enz enz. Maar de bedoeling was een leven op een greens van maatschappij. Underground was niet in de wereled maar in de mensen.

Voordat ik over de underground schrijf, moet ik eerst uitleggen uit welke cultuur underground kwam. Voor underground was hier een officiële cultuur. In het begin van het communistische regime hooptende kunstenaars dat ze een nieuwe, hogere golf van cultuur konden ontwikkelen. Maar het regime verwachtte dat deze nieuwe golf de officiële cultuur zal helpen bij het regime, namelijk door de officiële ideologie in de vorm van een officiële ideologie en programma van socialistisch realisme. Tijdens de hele communistische periode, 1948-1989, bestond een lijst van verboden literatuur “*De kritiek van de auteurs ging hand met een verbod van hun werken en ook persoonlijke vervolging onde verschillende slogans: tegen de gailliete burgerlijke cultuur, kosmopolitisme, trotskisme, formalisme, pessimisme, revisionisme, opportunisme enz.*”¹³

We kunnen over twee variaties van regime spreken, het harde regime en het zachte regime. Het harde regime zat was een drastische vorm van vervolging van 1948 tot begin jaren zestig die angst veroorzaakte. Het zachte regime in de jaren zestig riep eengevoel op van positieve verandering in de maatschappij, het zogenaamde communisme met een menselijk gezicht. Mensen konden zeggen en schrijven wat wat ze dachten. Op de achtergrond van deze periode van vrijheid is de deur naar het liberalisme een beetje geopend.. De uitgevers konden verboden auteurs uitgeven, zoals Bulgakov, Solzjenitsyn, Kafka, Amerikaanse beat generation, Franse surrealisme of experimentele poëzie. Er doken ook nieuwe vormen van schilderkunst van Tsjechische underground kunstenaars op. Ook de populariteit van jazz en rock’n’roll steeg. “*Zelfs de artistieke underground kwam voort uit illegaliteit.*”¹⁴ Uit de nieuwe vrijheid ontstond een kans de grenzen van de cultuur te verbreden omdat creativiteit de normen van de officiële cultuur kan doorbreken. Maar het regime vreesde nog de nieuwe golven van de cultuur. Conservatisme was het dogma van de officiële ideologie. Het conflict tussen het regime en underground betrof enkele aspecten.

¹³ ALAN, J. a kol.: *Alternativní kultura*. Praha, 2001, p. 12

¹⁴ ALAN, J. a kol.: *Alternativní kultura*. Praha, 2001, p. 13

Ten eerste was er een intern conflict tussen twee partijen¹⁵ in de regering. Één partij wilde het regime reformeren. Het tweede aspect was de spanning tussen de officiële cultuur en referenties van het publiek. Op deze conflicten ontwikkelden de compliceerde strategie's van de compromisen en een persoonlijke onderhandeling. En in deze omgeving van het regime, die moeilijk is om te begrijpen, waren verschillende vormen van de cultuur plaats. De vormen hadden verschillende namen als officieus, semi-officeel, alternatief, underground, dissident, illegaal, parallel, verzet, , onafhankelijk enz. De grenzen van deze cultuuruitingen overlaptten elkaar. *“Hun grenzen werden niet vastgesteld, de overgangen waren min of meer vlooiend, ze overlaptten zich, werkte samen of negerden zich elkaar.”*¹⁶ Ivan Martin Jirous beschrijft de situatie in Praag. *“De tweede Tsjechische muziek herleving bij het eind van de jaren zestig was een period wanneer een groote stijging van de rock of bigbeat groepen in Praag waren maar ook in Tsjechoslowakije. In Praag waren paar honderd muziekbands. [...] De belangrijkste was dat de veel muziekbands een paaien creeëren voor natuurlijke selectie.”*¹⁷

De naam underground werd voor het eerst gebruikt door Ivan Martin Jirous alias Magor. Hij was de vader van deze beweging. Volgens hem is een kunstenaar verplicht om voor de problemen in de maatschappij te waarschuwen. *“Niets wat we doen, kunnen de vertegenwoordigers van de officiële cultuur leuk vinden want het past niet bij het creeëren van de indruk, dat alles in orde is.”*¹⁸ Veel kunstenaars moesten in de illegaliteit leven. Ze wilden alleen hun eigen leven leven. Een grootste verschil tussen de Tsjechische dissidenten en underground was dat underground niet de intentie had om zich in de politiek te engageren. De mensen van underground waren dichters, musici, schrijvers, schilders of mensen die in hun eigen stijl wilden leven. Underground was heel actief in het culturele leven. Ze begonnen het tijdschrift Vokno uit te geven. Het doel van het tijdschrift was informeren over de culturele acties die plaatsvonden. *“Hervullen van de tijdschrift zou zijn: Er informeert over de gebeurtenisen die in de tweede cultuur net geworden. Helaas van de begrepelijke redenen niet wat zal*

¹⁵ Tijdens jaren zestig waren twee groepen in communistische partij. Één die Dubček steunde en andere die voor sterkte regime was.

¹⁶ ALAN, J. a kol.: *Alternativní kultura*. Praha, 2001, p. 19: Jejich hranice byly pohyblivé a rozmazané, přechody mezi nimi více či méně plynulé, vzájemně se přelínaly, spolupracovaly či ignorovaly.

¹⁷ JIROUS, I. M.: *Zpráva o třetím hudebním obrození*. Praha, 1975, p. 1

¹⁸ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 120: Nic z toho, co děláme, se nositelům oficiální kultury nemůže líbit, protože je to nepoužitelné k vytváření dojmu, že věci jsou v pořádku.

gebeuren. *We geven een ruimte voor eigen meningen te wisellen omdat één van de middelen van de blokkade, die Magor over spreekt, zijn barières van de establishment tussen de mensen gebouwen in een vorm om niet mogelijk gewoon contact en openbaar mening te zeggen. In deze gevallen in de kwesties van kunst.*"¹⁹ Underground was ook een levensstijl. Het was niet belangrijk of iemand een kunstenaar was. Het was een houding. Zoals Filip Topol heeft gezegd. *"De benaming zelf drukt de vrijwillige ondergrond uit – ik vind het triest als iemand zichzelf in de underground dwingt. Ik denk dat alles uit de innerlijke behoefte aan keuze of uit het verlangen naar een schuilplaats van elke persoon moet ontstaan."*²⁰ Alle activiteiten van underground hadden dezelfde noemer, namelijk vrijheid. Underground probeert veel te organiseren, maar in de meeste gevallen was zij niet succesvol. Het regime vreesde dat underground een revolutie kon veroorzaken. Burroughs zei dat het genoeg is als een deel van een apparaat ontbreekt om het hele apparaat kapot te maken. Maar underground had geen interesse in politiek. Het regime nam underground als een politiek subject waar. Jirous of Hlavsa hebben vaak gezegd dat underground of Plastic People of the Universe geen interesse voor politiek hebben gehad. Martin Jirous *"We waren nooit disidents. We willen niet politici zijn. Ik zei, laten ons in onze manier te leven we willen niet ergens, we willen geen geld, we zullen schoonmakers, stokers of iets zijn, maar kennisgeving niet jullie ons en we zullen hetzelfde doen."*²¹

Ik wil hier een succesvol festival van underground beschrijven. Underground wilde veel festivals organiseren, maar zoals ik eerder heb gezegd, werden er veel verboden of gestopt. Wat bijzonder was, was dat de geheime politie dit festival niet stoppen. Op 1 september 1974 was het huwelijk van Arnošt en Jaroslava Hanibal. Op dit huwelijk zouden de twee underground groepen Plastic People of Universe en DG 307 spelen en ook Svatopluk Karásek of Karel Soukup. Eigenlijk was dit festival in plaats van een huwelijk het eerste festival van de tweede cultuur. De geheime politie (stb) wist over deze gebeurtenis. Dat was geen toeval. De Stb had een uitnodiging van František Maxer²² voor optredens. Maxer zei dat het het huwelijk van zijn vrienden was.

¹⁹ STÁREK, F. a kol.: *Vokno č. 1*. Praha, 1979, p. 1.

²⁰ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 124.: A název sám o sobě vyjadřuje to dobrovolné podzemí – jestli se totiž někdo nutí do undergroundu, tak to je mi spíš líto toho člověka. Myslím, že by to vše mělo vznikat z niterné potřeby toho jednoho člověka vybrat si, schovat se.

²¹ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 129

²²František Maxer was een schilder en een vriend van de echtpar Hanibal

Dus de Stb kon alleen beperkte maatregelen nemen. De actie kreeg de naam *Hostýn* in welke is: *“Het nemen aan dat op het huwelijk of de ontmoeting in het Benešov gemeente, zullen van de Maxer’s vriendkring deze gebeurtenis misbruiken om de vijand houding tegen ČSSR²³ en USSR uit te drukken. [...] Ik vraag over het bureau-operatieve een beperkte uitvoering met een doel om ik de toekomstig actie kan te ontbieden.”²⁴*

Stb had een mogelijkheid het huwelijk te stoppen. Ze hadden alle informatie over het huwelijk, waar het huwelijk werd gehouden, in welk gebouw enz enz. Maar er gebeurde iets ongelooflijks. Het huwelijk kon gewoon doorgaan en het rapport van stb was positief. Hier is een stuk van het stb’s rapport. *“Op 12:00 uur zei een hoofdman van Benešov stb, dat de gasten op het huwelijk in het dorp Postupice komen. Rond 130 mensen. De hoofdman gaat zelf naar het huwelijk. Op 15:30 uur zei hij, dat ze een spion op het huwelijk hebben en houdt hij contact met stb. Intussen zonder enig probleem. Op 20:00 uur gingen de gasten naar huis. Het ging zonder problemen.”²⁵ [...] Tijdens het feest gebeurde er niets wat antisocialistisch zou kunnen zijn. Het feest was goed georganiseerd.”²⁶*

Waarom de houding van stb tot dit huwelijk zo positief was, is het moeilijk te zeggen. De geheime politie had geen sympathie tegens de mensen van de underground. Misschien was de reden, dat het feest zo goed georganiseerd was en stb geen verdenking koesterde. Maar het feest was niet zo rustig als de hoofdman van stb Arnošt Hanibal beschreef. Het hele feest was opgenomen.²⁷ Uit deze opname blijkt dat het feest niet zo rustig was. Of de spion feitelijk op het feest was of dat hij de stb de bewsut de onjuiste informatie gaf, is niet duidelijk. Het gebeurde bijna nooit dat de feesten zo plaats mochten vinden. Neem als voorbeeld in České Budějovice 30 maart 1974 waar een concert van underground plaatsvond en waar de mensen beestachtig werden afgevuurd.

Egon Bondy beschrijft de underground in Tsjechië als een groep van invaliden. De invaliden die een verloren paradijs zoeken. De invaliden leven zonder eigendom, maar ze zijn rijker in hun ziel. De invaliden zijn mensen die bewust de “normale”

²³ Tsjecho-Slowaakse Socialistische Republiek

²⁴ ABS, f. Agenturních spisů, a. Č. 706027 MV, Hanibal Arnošt, č. j. VN-00294/2-1/74 z 30. 8. 1974

²⁵ ABS, f. B 1 – přírůstek S StB Praha z 3. 7., 1986 balík č. 24, Kniha událostí operačního střediska Správy SNB Hlavního města Prahy a Středočeského kraje (3. 5. 1974 – 24. 1. 1975), hlášení z 1. 9. 1974.

²⁶ ABS, f. Agenturních spisů, a. Č. 706027 MV, Hanibal Arnošt, č. j. SB 0222/74.

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=Y7yyI3NLWIM>

maatschappij vermeden hebben tijdens de jaren 70. Volgens Martin C. Putna²⁸ zijn er vier niveaus die iemand naar de underground dwingen over te gaan. Ten eerste is het een slechte indruk van de officiële wereld en cultuur, ten tweede het vertrek, ten derde vrienden die quasi dezelfde opinie over de wereld of cultuur hebben en tenslotte het creëren van een parallele wereld met een eigen cultuur en met andere morale aspecten. Dan krijgen we de verschillende groepen van “underground”²⁹. De Tsjechische underground heeft eigen specifieke aspecten als de tijd van de literaire activiteit (jaren 50 en 70), bepaalde plaatsen in Praag en in Noord Bohemen, tijdschriften en publicaties en leiders als I. M. Jirous en Egon Bondy. Deze aspecten beschrijven de Tsjechische underground. “*De kern van de Tsjechische underground was meestal van ambachters gevormd die geen intellectuele ambities gehad hebben.*”³⁰

1.2. Underground in Nederland

De Nederlandse underground, in dit geval Provo, heeft een bepaalde kring van mensen met quasi dezelfde opinie gevormd. We hebben verschillende groepen van underground. Provo was een anarchistische groep. Provo was in 1965 opgericht en wilde de Nederlandse maatschappij veranderen. “*PROVO=PROVO, omdat het provo-gedrag in deze maatschappij voor ons nog het enig aanvaardbare is. De maatschappelijke ladder beklimmen en een ‘positie’ bekleden betekent meewerken aan de a. s. Nucleaire ondergang, kapitalisme en militairisme. Kollaboratie met de Autoriteiten en hun listig zoethoudertje: de kortzichtige tv. Noem ons anti-professionalisten.*”³¹ In provo waren drie belangrijke mensen die Provo hebben opgericht. Roel van Duijn, Jasper Grootveld en Rob Stolk. Ik zal over Roel van Duijn en Jasper Grootveld later schrijven. Roel van Duijn schreef in 1965 een artikel voor het tijdschrift *De Vrije* genoemd *Horzel*. Dan veranderde de naam van *Horzel* in *Nozems* nadat hij een dissertatie van Wouter Buihuisen *Achtergronden van nozemgedrag* had gelezen. “*In algemene zin doelde Buikhuisen op vervelende gedragingen van opgeschoten jongeren jegens derden op straat, meer specifiek betref het relletjes rond de jaarwisseling.*”³² Dat was een botsing tussen de oude generatie die voor de Tweede

²⁸ Een tegenwoordiger van de jong generatie van de katholiek criticus

²⁹ Het hoeft niet alleen underground te zijn. (Hippie, Folk, Disident enz.)

³⁰ PILAŘ, M.: *Britské listy*. Archivní vydání 1996 – 2001, 24. listopad.

³¹ *Provo nr. 1*. Amsterdam, p. 1. 12 juli 1965

³² PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 -1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 40

Wereldoorlog was geboren en de jonge generatie die tijdens of na de Tweede Wereldoorlog was geboren. In de jaren 60 werd Nederland één van de rijkste landen in Europa en dat beïnvloedde de jonge generatie. Wouter Buikhuisen beschreef de jonge generatie als verveeld, inzetbaar en antisociaal gedrag vertonend. Buikhuisen gaf hen de naam Provo. Roel van Duijn schreef dat een oude stijl van anarchisme de maatschappij niet kan veranderen en kan het meer ergenis worden. Hier verschee een mogelijkheid voor een politieke activiteit. Van Duijn dacht dat hij een nieuw jonge anarchisme zou vormen. Hij hoopt niet op een revolutie, maar hij wilde de autoriteiten en staat provoceren en probeerde de nieuwe in Provo aantetrekken. Hier volgen een paar verklaringen uit het eerste nummer van het tijdschrift *PROVO*. “*PROVO beschouwt het anarchisme als inspiratiebron voor het verzet. PROVO wil het anarchisme vernieuwen en het onder de jeugd brengen. [...] Wij staan negatief tegenover kapitalisme burokratie, militarisme en de onvermijdelijke militair/politieke kollaps (WO III). Wij staan positief tegenover verzet, vrijheid en creativiteit. [...] Konden we maar revolutionairen zijn. Maar we zien eerder de zon in het westen opkomen dan in Nederland revolutie komen.*”³³ Provo was officieel op 25 mei 1965 opgericht. De eerste indruk van Provo was niet zo groot en het publiek dacht dat de beweging³⁴ geen succes zou hebben.

Rob Stolk en Roel van Duijn wisten dat het succes van de beweging afhing van de publiciteit. Ze moesten voor de kranten en weekbladen interessant zijn. Roel van Duijn had het eerste interview voor de radioafdeling van de VARA en de redactie *Uitlaat* wilde een programma voor jonge mensen maken. Daarom kreeg Provo te vroeg aandacht. De overheid noteerde de activiteiten van Provo en de BVD³⁵ meldde de activiteiten van Provo. “*Twee dagen na de verschijning van het eerste nummer van Provo, meldt de leiding van de BVD, in een brief aan de ministers Sammlenbroek (Binnenlandse Zaken) en Smakladen (Justitie): 'Nieuwe anarchistische activiteiten onder de benaming Provo.' [...] Doel: provocatie van en verzet tegen de gevestigde orde.*”³⁶ Nu werd de beweging in de gaten gehouden door de overheid.

Roel van Duijn was in de happenings van Jasper Grootveld geïnteresseerd. Hij bezocht de happenings bij het Lieverdje vaak. Stolk en Van Duijn stelden hun nieuwe tijdschrift ook voor bij één van de happenings. Grootveld nodigt Stolken Van Duin naar

³³ *Provo nr. 1*. Amsterdam, p. 0, 2, 4. 12 juli 1965.

³⁴ Provo

³⁵ Binnenlandse Veiligheidsdienst

³⁶ DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam 2012, p. 52.

zijn appertement uit. *“Grootveld invited them to his apartment because he was interested in the new magazine. He told them that his father had been an anarchist and explained that Amsterdam was the Magic Center from which the Clauses would launch their mission. He invited the Provos to work with him.”*³⁷ Provo kreeg zo een ander waardevol lid in zijn beweging.

Provo wilde niet alleen de maatschappij veranderen, maar ze wilden ook het milieu verbeteren. Provo kwam met het Witte Fietsenplan. Het idee kwam van Provo-lid Luud Schimmelpennick. Hij was een industrieel ontwerper. Het was een protest tegen het privé-eigendom en luchtvervuiling. In het tijdschrift Provo nr. 2 beschrijven ze de hoeveelheid zwavelzuur en broomzuren die één persoon verbruikt en hoeveel ruimte auto's gebruiken voor een parkeerruimte. *“Tengevolge van de enorme ruimte die de auto's innemen kunnen in grote steden (zoals Amsterdam) ambulancewagens en brandweer vaak niet meer doeltreffend optreden, door de hinder die zij onderweg ondervinden.”*³⁸ Ze hebben auto's de terroristen van de wegen genoemd. De auto was een symbool van bourgeoisie en middenklasse. Automobilisten paktten ruimte van de andere mensen af en vergiftigden de lucht en het milieu. Daarom kwam Provo met het Witte Fietsenplan. *“Het is dus absoluut noodzakelijk dat minstens het centrum van Amsterdam (binnen de grachtengordel) voor alle motorverkeer (auto's, brommers etc.) moet worden gesloten. [...] Wij stellen voor dat de gemeente 20.000 witte fietsen aankoopt per jaar (kosten één miljoen) ter uitbreiding van het openbaar vervoer, want deze Witte Fietsen zouden van iedereen en van niemand moeten zijn. Binnen enige jaren zou het verkeersprobleem in het centrum van de stad op deze wijze opgelost zijn.”*³⁹ Een belangrijk aspect is dat Provo met een voorstel kwam. Het waren niet alleen simpele klachten, maar ze hadden de wil met een oplossing te komen. De eerste witte fiets werd op 28 juli 1965 op het Spui voorgesteld. Jasper Groteveld deed mee en ook de andere leden van Provo die zwarte fietsen wit verfden. *Het Vrije Volk*⁴⁰ heeft over deze gebeurtenis geschreven. *“Misschien heeft Provo met de stunt die vanmiddag op het Spui werd ingezet, het geweten van een ruimdenkend kapitalist wakker geschud en staat de stad binnenkort vol met witte fietsen.”*⁴¹ De politie was ook daar maar er gebeurde niks. Ze hadden geen reden waarom iets tegen de mensen bij het Lieverdje te doen. Ze

³⁷ KEMPTON, R.: *Provo Amsterdam's Anarchist Revolt*. New York 2007, p. 42.

³⁸ *Provo nr. 2*. Amsterdam, p. 3. 16 augustus 1965.

³⁹ *Provo nr. 2*. Amsterdam, p. 4. 16 augustus 1965.

⁴⁰ Nederlandse dagblad

⁴¹ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965-1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 84.

(Provo) hebben niet het openbaar vervoer geblokkeerd. De politiecommissaris Landman zei dat de politie niemand zou arresteren. Hij hield zijn woord, maar in plaats van mensen, begonnen ze de fietsen te confisqueren. “[...] *justifying their action with the circular reasoning that the bicycles were not locked and therefore invited theft, which, of course, is prohibited by law.*”⁴²

Maar Luud Schimmelpennink werd vanaf dit moment in de gaten gehouden door de geheime politie. *“Provokatie nr. 2, waarin het Witte Fietsplan werd gelanceerd, was een voltreffer. Een aantekening, afkomstig uit het Amsterdamse politie archief, gaat over de toen in politie-ogen verdachte Luud Schimmelpennink. Zijn naam is onleesbaar, maar het gaat duidelijk over hem.”*⁴³

Op 31 juli was de eerste botsing tussen Provo en de politie bij het Lieverdje. Op deze dag was er een gewone happening als altijd maar zonder deelname van Robert Jasper Grootveld. De Provo-leden brandden kranten bij het Lieverdje af. Nog een paar leden hebben fietsen geveerd. Ineens verscheen de politie en bevalen om de happening op te heffen. Roel van Duijn vroeg waarom en een politieman sloeg hem met een gummiknuppel. *“Voor zo’n honderd toeschouwers hurkte Van Duijn op zaterdagavond neer bij het Lieverdje waar hij rijwielen met witte verf begon te bewerken. In het opstootje dat volgde, werden voor het eerst links en rechts tikken met een gummiknuppel uitgedeeld, maar het politieoptreden leidde niet tot uitvoerige berichten in de krant.”*⁴⁴ De rest van de Provo leden wilden niet stoppen. Het aantal politiemannen was echter niet zo groot en ze moesten weggaan. Het Witte Fietsenplan was progressief en het is een paradox dat nu veel programma’s het idee van het Witte Fietsenplan gebruiken, zoals Olomouc met het Roze Fietensplan. Niek Pas schrijft in zijn boek dat *“Om onbekende redenen heeft dit initiatief geen vervolg gekregen.”*⁴⁵

De beweging Provo maakte van Amsterdam een belangrijke plaats van symbolische objecten. Elke beweging moet zijn eigen plaatsen hebben. Ze wilden met deze symbolen aandacht krijgen. Het ging niet alleen om aandacht, maar ook om verrassing. *“In tegenstelling tot de nozems, die schijnbaar doelloos op bepaalde plekken rondhingen, richtten de provo’s zich op symbolische objecten of plekken, bij voorkeur*

⁴² KEMPTON, R.: *Provo Amsterdam’s Anarchist Revolt*. New York 2007, p. 49

⁴³ DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam 2012, p. 54

⁴⁴ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 88

⁴⁵ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 84

standbeelden, monumenten en pleinen, zoals het Lieverdje op het Spui, het standbeeld van Domela Nieuwenhuis bij de Haarlemmerpoort of het monument van Atjeh Van Heutsz aan de Apollolaan.”⁴⁶ Deze plekken waren belangrijk voor de gewone mensen die Provo wilden volgen.

Provo heeft veel protesten, happenings en gebeurtenis georganiseerd. Ik zal hierover in andere hoofdstukken schrijven.

2. Hoofdpersonen van de bewegingen Provo en Tsjechische Underground

In elke beweging of groep zijn altijd hoofdpersonen die groot respect hebben. Ik zal over vier personen en over een muziekband uit Tsjechië spreken die de maatschappij of mensen in een bepaalde beweging aanmerkelijk hebben beïnvloed. Belangrijk is dat niemand van de hoofdpersonen uit de hogere klasse kwamen. Ze overtuigden massa's met hun intelligentie en persoonlijkheid.

In de Tsjeschische Underground was één van deze personen Ivan Martin Jirous. Zijn bijnaam was Magor⁴⁷. Hij was de vader van de Tsjechische Underground. Magor wilde een groep van mensen vormen, die met hem een tweede cultuur zou organiseren. *“We begonnen groter en groter te worden. Dan werden wij zo groot, dat het voor de bolsjewiek⁴⁸ gevaarlijk was, daarom waren vonden er arresties plaats.”*⁴⁹ Ivan Martin Jirous had vaste morele waarden en hij wilde zich niet terugtrekken.

Een andere persoon van de Tsjechische underground was Egon Bondy. Deze bijzondere man, die er niet gezond uitzag, was belangrijk voor de underground deze groep. Hij was eigenlijk de “pastoor” van de Tsjechische underground. Zijn gedichten waren op muziek gezet van de underground muziekgroep The Plastic People of the Universe. Egon Bondy is een omstreden persoon omdat hij met de stb heeft samengewerkt en andere leden van de underground aangaf. Wat zijn motieven waren, wist alleen hij.

⁴⁶ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 – 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 79

⁴⁷ In het Nederlands betekent dat *Engerd*

⁴⁸ Magor heeft de communistische dictatuur bolsjewiek genoemd.

⁴⁹ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 130. *Prostě jsme se začali sdružovat do tlup a ty tlupy se postupně spojovaly, a časem jsme byli tak mohutní, taky nás poté zavřeli, poněvadž bolševik pochopil, že už jsme pro ně nebezpečný.*

Voor de uitdrukking van vrijheid was in de Tsjechische underground muziek een belangrijk onderdeel. De muziekgroep The Plastic People of the Universe was een van de eerste muziekgroepen in underground. In de Tsjechische underground waren meer muziekgroepen als DG307⁵⁰, The Primitives Group, Psí Vojáci⁵¹ en Aktual. The Plastic People of the Universe was één van de oudste groepen en heeft een hele generaties in de underground beïnvloed. Volgens Allen Ginsberg was de Tsjechische underground die ehcte. Hier werd echt een slag geleverd tegen het regime.

In Nederland waren er ook belangrijke personen die massa's konden overtuigen. Tot deze personen behoren Roel van Duijn en Robert Jasper Grootveld.

Roel van Duijn had het idee van een nieuwe revolutie die de Nederlandse maatschappij zou veranderen. Volgens hem was de maatschappij als voor de Tweede Wereldoorlog. Er was algemene vrijheid, maar nog was de staat autoritair. *"We had to make a direct democracy for every day [...] before a war was the Netherlands parliamentary democracy but still also authoritarian."*⁵² Roel van Duijn hoopte in een revolutie, maar hij dacht niet dat ze zo succesvol zou zijn. *"Thus, we were quite successful in that changing, it was more or less a revolution."*⁵³

Robert Jasper Grootveld had volgens Roel van Duijn eigen demonen. Hij was een bijzondere man met een talent voor organisatie. Zijn happenings trokken altijd veel mensen. Hij deed de happenings nog voor Provo was opgericht. Jasper Grootveld had allerlei verschillende banen. Toen het tijdschrift Provo nr. 1 was gepubliceerd, vond antirookmagiër (Jasper Grootveld) Provo een interessante beweging en wilde hij met hen samenwerken. Jasper Grootveld was weliswaar een van de grootste anarchisten in Nederland.

Een andere belangrijke persoon was Rob Stolk. Hij was al een anarchist vanaf zijn jeugd. Hij kwam uit de arbeidersklasse. Hij begon in het tijdschrift Barst te publiceren. In 1965 heeft hij met Roel van Duijn Provo opgericht. *"Stolk was veel meer een man van de praktijk, extravert, een genotzuchtige levensstijl tentoonspreidend en tegelijkertijd de stilist achter de drukpersen."*⁵⁴ Robert Hartzema⁵⁵ zei nog over Rob

⁵⁰ De naam is volgens een gesticuleerde naam genoemd. Mannen hoeven niet dan naar legerdienst te gaan.

⁵¹ In het Nederlands *Hond soldaten*.

⁵² GROŠAFT, O.: *Een persoonlijk interview met Roel van Duijn in het Engels*. Amsterdam, 16. 7. 2016.

⁵³ GROŠAFT, O.: *Een persoonlijk interview met Roel van Duijn in het Engels*. Amsterdam, 16. 7. 2016.

⁵⁴ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 73

⁵⁵ Robert Hartzema is een schrijver.

Stolk. *“Met Rob had ik een heel goed contact. Kon je ontzettend mee lachen. Dat was heel direct. [...] Rob was meer de kunstenaar, Roel was de filosoof.”*⁵⁶ Rob Stolk was de drukker van de Provobeweging. Volgens sommige bronnen moest hij dat doen. *“[...] in Provo forced him to become a printer.”*⁵⁷ Hij was een van de organisatoren van het Witte Fietsenplan. Hij deed met bijna alle activiteiten van Provo mee. Stolk was net als de rest van Provo een provocateur. *“[Reporter]: Waar leeft u van? Rob Stolk: Ja, ik doe iets heel vaags, dat laat ik liever niet... maar ik werk dus niet. [Reporter]: Maar u verdient wel geld? Rob Stolk: Nee, nee, ik verdien geen geld. [Reporter]: Waar leeft u van? Rob Stolk: Ik parasiteer dus op kosten van deze maatschappij.”*⁵⁸ Zo ook trouwde hij met Saartje Duijs op 6 oktober 1965 en dit was ook een protest tegen huwelijk van Beatrix met Claus. Na het eind van Provo was Rob Stolk actief in andere anarchistische bewegingen als Aktiegroep-Nieuwemarkt. Tijdens de jaren 70 publiceerde hij het tijdschrift *De Tand des Tijds*. Tijdens de jaren 80 en 90 werd hij een van de grootste drukkers in Amsterdam. Rob Stolk overleed op 31 maart 2001 aan een hartaanval. Zijn naam blijft altijd met Provo verbonden. *“Grootveld vond Stolk een evenwichtig en helder denkend persoon.”*⁵⁹

2.1. Robert Jasper Grootveld

Robert Jasper Grootveld is in 1932 in Amsterdam geboren. Zijn vader was timmerman en ook een anarchist. Deze profeet van Amsterdam ging niet graag naar school. Zijn levenservaring kreeg hin niet door school, maar door zijn verschillende banen. *“Rob Stolk and Robert Jasper Grootveld they weren't not at all educated. They were self-educated.”*⁶⁰ Volgens het boek *Provo Amsterdam's Anarchist Revolt* had Jasper Grootveld zestig verschillende banen. Hij werkte als een meubelmaker, reclame copywriter, ramenwasser, verpleegkundige enz.. Deze ervaringen hebben zijn ideeën en opinies gevormd. Hij voer op een reddingsboot door de Amsterdamse grachten en heeft op een kampkachel gekookt. Jasper Grootveld fietste van Amsterdam naar Parijs. Hij wilde daar bij het cabaret werken als een travestiet. Maar dat lukte niet.

⁵⁶ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 73

⁵⁷ <https://www.experimentaljetset.nl/provobrno/>

⁵⁸ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 95

⁵⁹ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 63

⁶⁰ GROŠAFT, O.: *Een persoonlijk interview met Roel van Duijn in het Engels*. Amsterdam, 16. 7. 2016.

Grootveld was een groot avonturier en voer met een Nederlandse schip naar Afrika als een zeeman. Toen hij terugkwam, werd hij een antiroker. Hij heeft tegen alles geprotesteerd wat met roken te maken had. In Amsterda zijn betonen zuilen die een reclamebedrijf voor sigaretten advertenties gebruikte. Grootveld noemde ze een kerkhof. Voor hem was het een tijd van protesten tegen sigaretten en verslaving aan nicotine. *“He resolved to become a one-man anti-smoking movement – a charlatan, a simple and inadequate exhibitionist – whose goal would be to outlaw cigarette advertising in the Netherlands.”*⁶¹ Daarom de bijnaam antirookmagiër. Het is ironisch dat Roel van Duijn en Robert Jasper Grootveld niet rookten en dronken, maar dat door Provo softdrugs meer getolereerd werden.

Hij streed niet alleen tegen sigaretten, maar ook tegen de consumptiemaatschappij. Hij sprak ook wel over de vijf kwaden: Kerk, Kapitaal, Kroeg, Krommenie⁶² en Kazerne. Roel van Duijn zei over Jasper. *“Hij was een magiër met een magisch wereldbeeld. Dat sloot wel een beetje aan bij de theosofie. Hij had ook contacten met de theosofische beweging maar ja, hij deed het ook echt. Hij bracht het op de planken. [...] Ik heb toch altijd zeer sterk de neiging gehad om de werkelijkheid aan m'n ideeën aan te passen. Het kost moeite om de werkelijkheid tot me door te laten dringen. Omdat ik de werkelijkheid niet erken.”*⁶³ De relatie tussen Van Duijn en Grootveld was niet zo vriendschappelijk als tussen Grootveld en Stolk.

Jasper Grootveld heeft in de gevangenis gezeten vanwege zijn eerste protest. Hij schreef op sigarettenreclame de letter K. In korte tijd werd de letter het symbool voor kanker. Dat beschadigde de tabaksindustrie. Ze hebben hem daarom aangeklaagd. Grootveld heeft de rechtzaak verloren en hij moest zes dagen naar de gevangenis, omdat hij geen geld had om een boete te betalen. Toen hij terug uit de gevangenis kwam, moest hij nog een keer naar de gevangenis omdat hij de letter K weer schreef. Dat bracht hem een grote aandacht van de kranten en andere publiciteit.

Publiciteit was belangrijk voor Provo. *“De wonderlijke activiteiten van Grootveld stelden de provo's in staat snel aandacht te trekken in de media, wat hun met gestencilde blaadjes alleen nooit zou zijn gelukt.”*⁶⁴ Door de aandacht van de media

⁶¹

⁶² Krommenie was een bedrijf dat tijdens de 19^e eeuw kinderarbeider heeft gebruikt

⁶³ MEIJER, I.: 'Wethouder Roel', in: *Haagse Post* 62, 11. 15 maart 1975, aldaar 14, p. 10 - 16

⁶⁴ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 65

voor Grootveld activiteiten kwam er ook belangstellingen voor Rob Stolk en Roel van Duijn en werden ook zij geïnterviewd. Het restaurant Vijf Vliegen was een antirook tempel waar één van de beroemdste happenings plaatsvond. Grootveld danste rond een vuur en zong “Ugge-ugge-ugge-ugge” en zong dan “publiciteit, publiciteit, publiciteit, meeeeeeeeeer publiciteit.” Zijn happenings waren bekend. Het bleef niet alleen bij dansen, hij brandde ook een schuur af en hij heeft een anti-smoking galerie georganiseerd. Verder speelde hij met woorden. Bijvoorbeeld het woordspel tegen het tabaksbedrijf “een ietse-bietsie exhibitsie” of de verschillende namen voor marihuana in diverse talen als marivoodoo, marivoodooomari, maritaboo, mariboobytrap, mariyoghurt en marihuwelijk.

Zijn marihuanaprotest had groot succes. Maar de beste protesten zouden nog komen. Aad Veldhoen en Robert Jasper Grootveld organiseerden happenings bij het beeldje Het Lieverdje. *“Het bronzen jongetje was namelijk gefinancierd door sigarettenfabrikant Hunter en bevond zich op een voor hem magische plek, vlak bij de Heiligweg.”*⁶⁵ Bij het Lieverdje was elke zaterdag om middernacht een ontmoeting. Bij het beeldje gaf Grootveld altijd een toespraak en brandde dan een offer af. Elke zaterdag kwamen meer en meer studenten en tieners. *“De combinatie van politiek anarchisme met zijn ludieke magie maakte de beweging baanbrekend en aantrekkelijk voor langharige jongeren, die hierin een nieuwe, ostandige levensstijl begroetten.”*⁶⁶ Ze hebben ook gedanst en zongen “Image, Image” met een Franse uitspraak en Jasper zong en hoestte de woorden “Ugge, ugge”. De happenings bij het Lieverdje gingen door tot september 1965.

In maart 1966 verliet Robert Jasper Grootveld Provo voor een paar maanden. Op 10 maart was in Amsterdam een expositie van politiegeweld. De opening was op 19 maart. De politie heeft met sterkte een einde gemaakt aan de expositie. Volgens Grootveld was dit te veel. Hij voelde zich verantwoordelijkheid voor de actie en verliet vrijwillig Provo.

Hij vond schuld bij de West Wereld voor tabak industrie, alcohol, media en reclamen. In 1971 begon hij met openbare verkoop van marihuanaplantjes. Verder was hij de oprichter van de coffeeshopcultuur in Amsterdam. Hij was ook docent op de Sociale Academie in Eindhoven. Nog tijdens de jaren 70, 80 en 90 heeft hij projecten

⁶⁵ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 56

⁶⁶ DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam 2012, p. 62

gedaan. Hij nam deel aan het gewone leven van de Nederlandse maatschappij. Jasper Grootveld heeft niet alleen door Provo mensen beïnvloed maar tijdens zijn hele leven. Hij overleed in 2009 opzesenzeventigjarige leeftijd. *“Toen ik Robert Jasper voor het laatst zag, bij de presentatie van zijn biografie in 2009, vlak voor zijn dood, zat hij naast een lege zetel. Een zetel die bestemd was voor Klaas, die nog altijd komen moest.”*⁶⁷

2.2. Roel van Duijn

Zijn volledige naam is Roeland Hugo Gerrit Roel van Duijn. Hij was in Den Haag in 1943 geboren. Zijn familie was theosofisch⁶⁸. Hij zat op het Montessorilyceum. Van Duijn kwam uit een grote familie. Hij was de vijfde van zes kinderen. Hij had goede herinneringen aan Den Haag. *“Dat was een mooie wereld waarin we leefden, na de oorlog, daar in die Haagse Vogelbuurt. Veel groen, de meeste huizen waren een soort villa’s.”*⁶⁹ Het huis van zijn ouders stond vol boeken. Zijn vader had een passie voor schilderijen, schrijven en schaken. Volgens Roel van Duijn was cultuur voor Roel’s vader zijn leven. Van Duijn is in de middenklasse opgegroeid. Hij was beïnvloed door de theosofie. *“Ik ben door die opvoeding van m’n ouders opgegroeid met het beeld van een wereld die ‘anders’ is, tenminste een andere wereld dan die ik heb leren kennen, later. Ik ben opgevoed met een beeld van liefde en vond een maatschappij die bestond dankzij onderdrukking en intimidatie.”*⁷⁰

Op het Montessorilyceum legden ze de nadruk op zelfontplooiing en creativiteit. Op het lyceum ontmoette hij ook vrienden als Eckart Dissen, Hans Korteweg, Peter Schröder, Willem-Jan Stevens en Gert Jan van der Hout. Ze hebben met elkaar over jazzmuziek, poëzie en kunst gepraat, maar niet alleen daarover. Ze hadden ook een gesprek over politiek en filosofie. *“Scherp staken onze vrije geesten af tegen de*

⁶⁷ DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam 2012, p. 62

⁶⁸ *Theosofie is een metafysische religieuze filosofie die stelt dat alle religies pogingen van een goddelijke macht zijn om de mensheid tot grotere perfectie te brengen*. Bronn: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Theosofie>

⁶⁹ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 12

⁷⁰ MEIJER, I.: ‘Wethouder Roel’, in: *Haagse Post*, 15 maart, p. 10 - 16

buitenwereld, die massa van snobs, epigonen, kultuurproleten, burgers, plichtplegers, politie, fascisten. Op hen zouden wij later de wereld veroveren.”⁷¹

Roel van Duijn is ook een muzikant. Hij speelt piano en zijn favoriete componist is Chopin. Als we Jasper Grootveld en Rob Stolk vergelijken, is Roel van Duijn meer intellectueel.

Van Duijn werd in 1961 lid van de NJN⁷². Daar begon hij tegen atoomwapens te protesteren. Roel van Duijn heeft met zijn vrienden een actiegroep gevormd en een pamflet geschreven. Dat gebeurde op 28 oktober. *“Nu ik de laatste regel, in kleine lettertjes, van ons pamflet lees, herinner ik mij dat we nogal bang waren voor een politieoptreden. We durfden niet met onze namen of met een adres te ondertekenen.”*⁷³ Dan hebben ze een ander protest georganiseerd. Ze blokkeerden de ochtendspits door op de asfalt van een druk kruispunt te zitten. *“Ik zie voor me hoe wij, scholieren van het Haags Montessori Lyceum’s ochtends in de spits op het asfalt zaten en met onze spandoeken de auto’s blokkeerden en een uur later door de politie letterlijk voor de rechter werden gesleept.”*⁷⁴ Na de rechtzaak verhuisde Van Duijn naar Amsterdam om meer activiteiten te organiseren. Zijn leven draaide niet alleen om acties bedenken en coördineren, organiseren of het propageren van protesten. Het draaide ook om de contacten met verschillende mensen. Roel van Duijn vond dat leuk. Het was spannend en leuker dan school. De eerste ervaring met de protesten in Den Haag heeft zijn idealen gevormd. Daarom zat hij tussen de jaren 1962 en 1965 bij een groep tegen de atoombom.

Roel van Duijn kwam naar Amsterdam in de zomer van 1963. Hij studeerde hier Russisch, Italiaans en filosofie. Tijdens zijn studie maakte hij kennis met Robert Hartzema. Hartzema was geïnteresseerd in Amerikaanse beat en zenboeddhisme. In het algemeen was hij tegen school en ouders. Volgens Niek Pas ontstond er tussen Roel van Duijn en Robert Grootveld iets als vriendschap. Zoals eerder geschreven, Van Duijn zocht verschillende stromingen van anarchisme. Hij ging werken bij het anarchistische tijdschrift, *De Vrije, Recht voor Allen en Buiten de Perken*. Van Duijn werkte met verschillende mensen van links politieke oriëntatie samen.

⁷¹ DUIJN, van R.: *Geschiedenis van een Ban – de – Bom groep*. In: *Buiten de Perken*. 1964 p. 46

⁷² De Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie.

⁷³ DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam 2012, p. 17

⁷⁴ DUIJN van, R.: *Provo & Provocaties*. Amsterdam 2014, p. 1

Één van de belangrijkste ontmoetingen was met Rob Stolk begin 1965. Rob Stolk werkte bij het tijdschrift *De Vrije*. Hij stelde zijn plan voor een nieuw tijdschrift voor jonge mensen. Roel van Duijn had dezelfde ideeën. Ze hebben hun krachten gebundeld. Stolk was nog een beetje sceptisch tegenover Roel van Duijn. *“Hij had ook bepaalde plannen en vond dat we maar eens moesten praten. Zijn brief beviel me niet zo erg. Hij was nog nogal autoritair gesteld, maar na een tweede brief zijn we toch maar eens met zijn groepje gaan praten.”*⁷⁵

Op 13 juni was er een oproer in Amsterdam. Bouwvakkers gingen de straat op omdat het Sociaal Fonds Bouwnijverheid hun vakantiegeld met 2 procent had verlaagd. De meeste bouwvakkers waren communisten en de communistische partij heeft de bouwvakkers ondersteund. Provo steunde de oproer de eerste dag, maar niet de volgende oproer op 15 juni en 16 juni. Roel van Duijn en Rob Stolk ondersteunden het oproer van de arbeiders op de eerste dag, dat was op 14 juni. Daarna vonden zij het genoeg nez zoals de communistische partij. Maar de arbeiders gingen op eigen initiatief toch door. *“Van Duijn writes that the Communist-controlled strike committee voted to end it. The Communists did their best to keep the workers from rioting but had little success.”*⁷⁶ Het was het begin van het eind van Provo. Na de oproer schreef Roel van Duijn het boek *Het witte gevaar*. Hij beschreef in het boek de laatste gebeurtenissen. Provo kon niet een nieuwe stroming vinden. *“Ik, als leider, wil enige ernstige woorden tot het volk spreken. In de pers is valselyk de indruk gewekt dat ik tegen Provo ben. Maar ik ben niet tegen de liquidatie, ik ben voor de liquidatie. [...] De bekende provoleiders die moeten afgaan en dat doe ik nu dus ook.”*⁷⁷ Provo werd op 15 mei 1967 opgeheven. Roel van Duijn schreef. *“Was het wel verstandig geweest Provo op te heffen? Hoe moet het verder met de revolutie? [...] ‘Provo is dood’ jankte ik. Ik kroop in bed. Pijn in mijn hoofd.”*⁷⁸

Maar het was niet het einde van Roel van Duijn. Hij ging door met zijn werk en een paar jaar later heeft hij de beweging Kabouters opgericht. Na de Kabouters werkte hij in het Europees Parlement. Roel van Duijn vertegenwoordigde in totaal negen verschillende linkse partijen in de politiek: De Provobeweging, de Kabouter beweging,

⁷⁵ STOLK, R.: *IISG Archief Provo doos 29 map 2 ‘Persoonelijk gesprekken met individuele provo’s’*

⁷⁶ KEMPTON, R.: *Provo Amsterdam’s Anarchist Revolt*. New York 2007, p. 103

⁷⁷ *Opheffing Provo, Uitspraak*, VARA . radio, 13 mei 1967; Monitor, NTS . televisie, 14 mei 1967. Archief Beeld en Geluid, Hilversum

⁷⁸ DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam 2012, p. 123

de PPR⁷⁹, De Groenen, Progressief Akkoord, Groen Amsterdam, Amsterdam Anders/De Groenen, Noord-Holland Anders/De Groenen en Groen Links. In 1999 werd hij lid van de Provinciale Staten. Nu woont Roel van Duijn in Amsterdam.

2.3. Ivan Martin “Magor” Jirous

Ivan Martin Jirous was de vader van de Tsjechische underground. Zijn persoonlijke houding tegen het regime was origineel. Zijn leven was niet makkelijk en hij zat vaak in de gevangenis. Maar tijdens het regime was dat niet zo moeilijk om iemand gevangen te zetten. Martin Jirous had een grote innerlijke kracht. In totaal zat hij achtenhalf jaar in de gevangenis. Hij had drie kinderen en was twee keer getrouwd. “Magor” wist wat hij deed en wist dus ook dat hij daarvoor opgepakt kon worden. Toch ging hij en liep dus altijd het risico om gevangengezet te worden.

Hij was in 1944 in Humpolec geboren. Zijn vader was een klerk. Hij ging naar het gymnasium in Humpolec en werd in 1963 op de Karelsuniversiteit toegelaten. Hij had kunstgeschiedenis gekozen en in 1968 is hij afgestudeerd. Aan het eind van de jaren 60 werd hij minister van Binnenlandse Zaken van de groep *Křižovnické školy čistého humoru bez vtípu*.⁸⁰ Deze groep had zijn eigen regering gevormd. Hij publiceerde zijn eerste gedichten in de tijdschriften *Sešity* en *Mladá Tvorba*. In 1967 maakte hij kennis met de undergroundgroep The Primitives Group en twee jaar later werd hij begeleider van één van de beroemdste underground groepen, The Plastic People of the Universe. “Dan hebben wij *The Plastic People of the Universe* gehoord. En het was een shock. Het maakt niet uit hoeveel fouten ze gemaakt hebben, omdat van hun muziek een groot enthousiasme en energie uitging, het was zo’n krachtig instrument dat hun invloed niet stippen was.”⁸¹ Martin Jirous had dezelfde functie als Andy Warhol in The Velvet Underground.

Jirous zat de eerste keer in de gevangenis in 1973. Hij zat met zijn vrienden in een kroeg en zongen het liedje *Zahnat Rusy-do pekel kam patří*⁸². Dat heeft een officier van de stb gehoord en het kwam tot een confrontatie tussen hen. Martin Jirous stak zijn hoofd door een communistische krant heen en zei: “*Vandag heb ik Rudé*

⁷⁹ PPR: Politieke partij radicalen

⁸⁰ *Křižovnická's school van pure humor zonder grap.*

⁸¹ JIROUS, I. M.: *Pravdivý příběh Plastic People*. Praha 2014. opneming.

⁸² Er drijven(??) Russen naar hel waar ze behoren.

*právo*⁸³ *gegeten, in de toekomst eten we zo bolsjewieken.*”⁸⁴ Na een paar maanden kwam hij vrij.

Voor Martin Jirous betekende underground de mogelijkheid om eigen dingen te doen als kunst en muziek. Die zijn niet van het regime afhankelijk. Maar tijdens het regime was het gevaarlijk iets afhankelijk te doen. *“Het regime dwong de muziekgroepen die een Engelse naam hadden de naam te veranderen. Ze verboden ook Engelse teksten.”*⁸⁵ Martin Jirous was de geestelijk vader van de hele underground en kon de ideeën goed formuleren. Zonder zou de Tsjechische underground niet kunnen bestaan. Jirous was een voorbeeld voor de mensen van de underground, omdat hij niet bang voor het regime was. Hij vocht zijn hele leven tegen het establishment en de dictatuur.

In het jaar 1975 schreef Jirous een belangrijk document over de derde herleving van muziek. Jirous zei over het document: *“Volgens mij is het één van de belangrijkste teksten van deze cultuur (underground). En als iemand me vraagt of het me spijt omdat ik daardoor acht en half jaar in de gevangenis heb gezeten, want het was afgrijselijk. Dan antwoord ik: kijk, ik heb gezeten maar het betaalde zich dubbel en dwars terug. Ja, ik was in de gevangenis voor acht en half jaar maar ik heb duizend mensen verdreven. Kijk! Ik heb onder het regime twee generaties verdreven, en nu is de derde aan de beurt.”*⁸⁶ Martin Jirous spreekt over de generaties van de underground. Hij had groot respect voor de mensen die vrijwillig in de underground waren.

Toen Martin Jirous in 1976 voor de tweede keer trouwde, werd hij door communistische regime voor vandalisme gearresteerd. In dit geval werd het proces goed gedocumenteerd op de nationale tv. Ze hebben de mensen van de underground als junkies afgeschilderd. Dit was niet waar, maar door deze publiciteit, werden de underground en dissident elkaar verbinden en zo ontstond de groep *Charta 77*.⁸⁷

In september 1977 kwam Martin Jirous vrij, maar in oktober werd hij weer gearresteerd voor 18 maanden. De reden was dat in de westerse wereld werd

⁸³ Communistische kranten *Rode recht*

⁸⁴ RAUVOLF, J.: *13. komnata: Martin Jirous*. Documentarische film. Praha, 2007.

⁸⁵ JIROUS, I. M.: *Zpráva o třetím hudebním obrození*. Praha, 1975. p. 3

⁸⁶ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 130

⁸⁷ Was van 1977 tot 1992 een beweging voor de verdediging van de mensenrechten in Tsjechoslowakije. De belangrijkste grondleggers waren Václav Havel, Ludvík Vaculík, Jan Patočka.

geprotesteerd tegen zijn arrestatie. Het communistische regime vond dat reden genoeg om hem op te pakken. Het was een moeilijke periode voor zijn gezin. Hij moest voor de vierde keer naar de gevangenis vanwege het tijdschrift *Vokno*. Dat was de langste straf, namelijk drieënhalf jaar. In de gevangenis schreef hij gedichten. Misschien redde dat hem, omdat het zijn geest gezond hield. Na de fluwelen revolutie⁸⁸ werd hij lid van de Tsjechische PEN-club⁸⁹. Hij overleed in 2011.

Ivan Martin Magor Jirous was een compliceerd persoon. Als hij dronk, was hij agressief en hij was vaak in conflict met zijn vrienden. Jirous hield van persoonlijke vrijheid en haatte het als iemand hem zei wat hij moest doen. Zijn dochter zei: *“Het was moeilijk met hem te leven. Dat wist iedereen die hem goed kende. Het was makkelijk in conflict met hem te komen. Vaak was het niet onrechtvaardig.”*⁹⁰

2.4. Egon Bondy

Egon Bondy is misschien de meest controversiële persoon in de underground. Zbyněk Fišer⁹¹ was in 1930 in Praag geboren. Zijn vader was een officier in het Tjechoslowaakse leger. In 1947 stopte hij met zijn studies op het gymnasium en meldde hij zich aan bij de communistische partij. Één jaar later in februari 1948 verliet hij de communistische partij. Egon Bondy was een communist, maar hij behoorde tot de marxistische groep. Vanaf het jaar 1947 leefde hij, volgens hem: *“Als een individu die bang was van werk, ook als een crimineel en een zwerver – het duurde heel lang. Ik was nog een paar keer in een afkickkliniek maar het hielp niet. Voor een bier was ik in staat alles doen.”*⁹² Hij had geen vast werk. Soms bedelde hij of hij stal. In het jaar 1949 begon hij zijn andere naam, Egon Bondy, te gebruiken. Dat was een protest tegen de antisemitische rechtbank in Sovjet Unie. Tijdens de jaren veertig werden Joden gearresteerd en veroordeeld in showprocessen.

Hij probeerde naar Oostenrijk te vluchten. Hij werd gearresteerd door de Franse geheime politie. Hij vertelde de Franse politie hoe Sovjet-leiders te vermoorden. *“Het is makkelijk. We hebben twee doosjes lucifers vol vlooien nodig. De vlooien zullen alle*

⁸⁸ Tjechoslowaakse republiek werd een democratische staat.

⁸⁹ Het is een internationale organisatie van schrijvers, die zich onder andere inzet voor de vrijheid van meningsuiting en voor schrijvers die om hun meningen worden onderdrukt.

⁹⁰ KADLECOVÁ, K.: *Děti Magorovy. In: Reflex*. Praha, 2013.

⁹¹ Dat is oorspronkelijk naam van Egon Bondy

⁹² BONDY, E.: *Prvních deset let*. Praha, 2003, p. 61

ziektes van deze wereld hebben. Mijn spionnen zullen de vlooiën onder de tribune op het Rode Plein verspreiden. Ja, dan ontstaan er een paar epidemieën maar dan zullen wel Stalin, Voroschilov, Berija en ook op Molotov getroffen worden.”⁹³ Het klinkt als een grapje, maar hij kreeg daar geld voor van de Franse politie.

In 1957 deed hij eindexamen aan een gymnasium in Praag en begon met zijn studie filosofie en psychologie aan de Karelsuniversiteit. Hij studeerde in 1961 af en begon boeken te schrijven. Hij begon ook in de tijdschriften *Dějiny a současnost* en *Filozofický časopis* te publiceren. Voor zijn boeken *Otázka byti*⁹⁴ en *Útěcha z ontologie*⁹⁵ kreeg hij de academische titel PhD. en CSc.⁹⁶ Hij kon meer dan twee uur een moeilijke en gecompliceerde tekst schrijven zonder pauze.

In het jaar 1972 ontmoet hij Ivan Martin Jirous. Bondy's invloed was niet essentieel, maar het was belangrijk voor inspiratie in underground. Toen Egon Bondy de eerste keer een concert van de muziekgroep The Plastic People of the Universe zag, was hij blij. Toen de politie kwam, heeft dat niet zijn enthousiasme veranderd. Hij was onder de indruk van de muziek en van de leden van de band. Egon Bondy was ervan overtuigd dat ze ook zijn teksten zouden willen spelen. Martin Jirous gebruikte zijn gedichten van de jaren 50. De hoofdcomponist van Plastic, Mejla Hlavsa, vond de teksten leuk. Het eerste album waarop de teksten van Egon Bondy stonden, had de naam *Egon Bondy's Happy Hearts Club Banned*. “Ik was geen rocker. Voor mij was de muziek groep The Plastic People of the Universe iets nieuws. Ik realiseerde me dat de rockmuziek in deze omstandigheden een wonderbaarlijke kracht heeft. Vandaag heeft de rockmuziek niet zo'n grote kracht.”⁹⁷ Underground beïnvloedde Egon Bondy zodanig, dat hij besloot proza te gaan schrijven. Volgens Martin Jirous schreef Bondy één van de belangrijkste teksten voor de underground. De tekst heet *Invalide familie*. “Dat (*Invalide familie*) kon hij na een ontmoeting met underground schrijven. Hij heeft geschreven hoe we leefden en hij definieerde underground.”⁹⁸

⁹³ BONDY, E.: *Prvních deset let*. Praha, 2003, p. 54

⁹⁴ Questie van zijnde

⁹⁵ Trots van ontologie. De ontologie is een tak van de filosofie, binnen de metafysica. Ze beschrijft de eigenschap, of breder: het zijn van het geheel van dingen, entiteiten of ook zijnden genoemd.

⁹⁶ Kandidaat der Wetenschappen (candidatus scientiarum)

⁹⁷ NIUBÓ, J.: *Fišer alias Bondy, documentarische film*. Praha, 1999.

⁹⁸ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 135

Egon Bondy organiseerde ook lezingen in appartementen van professor Machovec en theoloog Milan Balabán. De lezingen gingen vaak over marxisme en het christendom. Zijn invloed trof ook de jongere generatie van de underground.

Controversieel is zijn samenwerking met de stb. Het is niet echt duidelijk of zijn getuigenissen bij de Stb mensen hebben beschadigd. Volgens Martin Jirous was het lafheid. Bondy was niet voor het regime in Tsjechoslowakije. Hij bekritiseerde vaak het regime. Mao, Klíma, Oskar, dat waren zijn bijnamen in het archief van stb.

Egon Body was ook een groot criticus van het nieuwe regime na het jaar 1989. Zijn ideeën waren door het Troekisme, Maoïsme en anarchisme beïnvloed. In de jaren 90 verhuisde hij naar Bratislava. Het was een vorm van protest tegen de splitsing van Tsjechoslowakije. In het jaar 2007 overleed hij aan brandwonden. Zijn sigaret had brand veroorzaakt in zijn appartement.

“Zoals ik op het leven en de dood schijt, ligt hier Zbyněk Fišer tot in de eeuwigheid.”⁹⁹

2.5. The Plastic People of the Universe

The Plastic People of the Universe is een Praagse band die in de jaren 60 en 80 speelden. De belangrijkste bandleden zijn Milan Hlavsa, Vratislav Brabec, Josef Janíček en Jan Brabec. De muziek van Plastic door Frank Zappa, Captain Beefheart en The Velvet Underground beïnvloed. De songteksten waren vaak in het Engels of ze gebruikten de gedichten van Jiří Kolář en William Blake. Meestal componeerde Milan Hlavsa. Zoals ik eerder schreef, was de artistiek leider Ivan Martin Jirous. De naam van de band verwijst naar het nummer van Frank Zappa, Plastic People. In deze tijd waren lange namen populair. Daarom hebben ze het woord universe gekozen. *“Het was moeilijk te bedenken. We hebben geoefend maar we wisten niet hoe we zouden heten. Dan luisterden we naar Frank Zappa en zijn nummer Plastic People. We vonden dat een goede naam voor onze band. Maar het was te kort. Dus voegden we het woord universum toe. Het klinkt goed en ziet er ook goed uit. De naam was ons collectief werk.”¹⁰⁰* Vanaf het begin speelden ze nummers van andere componisten. Later

⁹⁹ Het is een tekst op zijn graf. Na život a na smrt se vyser, tady leží Zbyněk Fišer.

¹⁰⁰ RIEDEL, J.: *interview met Michal Jernek, In: Mašurkovské podzemné.* Praha, 1997

begonnen ze met eigen materiaal. Veel teksten waren van Egon Bondy, maar een paar teksten zijn door de saxofonist Vratislav Brabec geschreven.

Om oopenbare plekken te mogen spelen, moest voor een speciale commissie de muziek voorgesteld worden. Dan kreeg een band toestemming om te spelen. The Plastic People of the Universe kreeg geen toestemming en officieel werd de band verboden. In 1976 arresteerde de politie de leden van Plastic vanwege vandalisme. *“I. J.¹⁰¹ [...] V. B.¹⁰² worden ervan beschuldigd dat ze van het jaar 1971 tot 1976 de concerten van P. P.¹⁰³ en D.¹⁰⁴ hebben georganiseerd en hier zelf aan meededen. Hun programma toont van geen respect tegen het regime en onze maatschappij. Ze hebben ook scheldwoorden gebruikt om de onze morele waarden belachelijk te maken.”¹⁰⁵* Na een paar weken kwamen de leden van Plastic vrij, behalve Vratislav Brabec. Hij kreeg acht maanden gevangenisstraf. Eerder heb ik vermeld dat dit proces veel aandacht kreeg. Dat populiseerde Plastic en underground in Tsjechië. *“De band Plastic People was in een goede positie in Tsjechië. Ze waren een bewijs dat underground geen mooie sticker is die alleen een muziekstijl aanwijst. Ze bewijzen dat underground een geestelijke en levensstijl is. Ik vind jammer dat de bands van gevestigde orde druk weer de goedgekeurde teksten gingen spelen. Zij hadden niet als doel kunst te maken.”¹⁰⁶*

The Plastic People of the Universe ging na de arrestaties door. De teksten waren tegen het regime gericht. Ze haalden inspiratie uit de Bijbel en van de schrijver Solzjenitsyn. In het jaar 1982 moest Vratislav Brabenec emigreren en Plastic heeft niet meer opbaar gespeeld. Ze hebben alleen studio-opnames gedaan. The Plastic People of the Universe gingen in 1987 uit elkaar. De reden was problemen in de band. Tot het jaar 1997 gaf Plastic een paar concerten. Maar na de dood van Milan Hlavsa in 2001 kwam de band weer bij elkaar en ze bleven spelen tot nu toe.

¹⁰¹ Ivan Martin Jirous

¹⁰² Vratislav Brabec

¹⁰³ The Plastic People of the Universe

¹⁰⁴ DG 307

¹⁰⁵ *Een beslissing van de regionaal gerecht in Praag op 11 november 1976*

¹⁰⁶ JIROUS, M.: *Zpráva od třetím hudbením obrození*. Praha, 1975, p. 3

3. Protesten tegen het establishment

Provo en de Tsjechische underground hebben op verschillende manieren geprotesteerd. Een protest is een wil iets te veranderen. Een protest heeft verschillende vormen, een protest kan bijvoorbeeld een uitdrukking van een individu zijn of groepen kunnen eigen ideeën of meningen uitdrukken. Uit de geschiedenis kennen we veel protesten die regimes, regeringen, koninkrijken of maatschappijen hebben veranderd. Voorbeelden daarvan zijn: Nederland in de jaren tachtig het protest tegen de kruisraketten. Het was de grootste demonstratie in Nederland ooit gehouden. In den Haag waren circa 550000 demonstranten. Een recent voorbeeld uit Tsjechië: Onder druk van de Palestijnse ambassadeur zou in de atlasen in Tsechië Jeruzalem als hoofdsat geschrappt worden en veranderd worden in Tel Aviv. Door de Israëliëse protesten is dat niet gelukt. Soms heeft één protest een heel probleem opgelost, maar soms duurde het maanden of jaren. In dit geval duurde de ongehoorzaamheid van de Tsjechische underground tegenover het regime 20 jaar. Provo bestond slechts twee jaar, maar de vertegenwoordigers van Provo gingen door met hun werk en ideeën.

3. 1. De manier van protesten van Provo

Provo vocht tegen de consumptiemaatschappij, de atoombom en militarisme. Ze hebben niet alleen door happenings geprotesteerd, maar ze gebruikten ook hun tijdschrift Provo tegen de overheid. Prinses Beatrix zou met Claus von Amsberg trouwen. Claus was een Duitse diplomaat. Dat was een moedige keuze, omdat het 20 jaar na de oorlog was en de herinneringen nog levendig waren. Journalisten ontdekten ook dat Claus von Amsberg in de Weermacht gediend had. Het Nederlandse parlement keurde het huwelijk echter goed. Het was een goede kans te tonen wat Provo kon doen. Rob Stolk beschreef zijn huwelijk als een protest tegen het huwelijk van Beatrix huwelijk. *“Die Beatrix gaat hier in Amsterdam in alle glorie trouwen. Er komt een burgerlijk huwelijk. Er komt een kerkelijk huwelijk. Er komen ceremoniermeesters aan te pas. Er wordt gezorgd voor horden juichende mensen. En nee, dat is iets dat me gewoon tegen de borst stuit, hé. Ieder mens gelijk, dus zie ook niet in waarom aan het ene huwelijk wel een enorme ceremonie moet worden gegeven en aan het andere niet. Voor mij is prinses Beatrix de grootste **provochick** van Nederland, omdat zij met haar*

huwelijk zo'n groot deel van het Nederlandse volk durft te provoceren."¹⁰⁷ Maar dat was niet alles. Nog voor het huwelijk van Rob Stolk, heeft Provo rookbommetjes besteld, maar ze moesten nog in Amsterdam de rookbommetjes afmaken. Het was gevaarlijk, omdat de geheime politie een spion in Provo had. Ze hadden een plan de rookbommetjes in de Raadhuisstraat te gooien. Het werkte. De eerste bommetjes ontploften op Paleisstraat op Er was een grote witte rookwolk in de Raadhuisstraat. De koets van Beatrix en Claus was niet te zien. De laatste bommen hebben Peter Bronkhorts en Hans Tuyman tot ontploffing gebracht. Sommige Provo-leden kreeg twee maanden gevangenisstraf. De foto van de koets was perfect. Één van de eerste protesten was goed gegaan. Provo kreeg aandacht van *The Times* en *The Guardian*. Het protest was succesvol. *"De foto van een koets die in een laaghangende wolk leek te rijden ging de wereldpers rond: als de pacifistische en satirische variant van een aanslag."*¹⁰⁸ Maar dat was niet alles. Provo scheef ook pamfletten tegen Claus von Amsberg. In Provo nr. 3 verscheen een foto van Claus met de tekst: *"Ex-lid van de fascistiese Hitlerjugend en cornet in de Weermacht. Zei over de Jodenmoord: 'Wir haben das nicht gewusst'*¹⁰⁹. *Pseudo-Klaas. Diplomaat van de autoritaire Duitse regeringen. Aspirant-semi-MONARCH.*"¹¹⁰ De afkeer tegen Claus was heel groot.

Een ander protest was het Witte Fietsenplan. Ik heb in hoofdstuk 1.3. over het plan geschreven. Maar het Witte Fietsenplan was niet het enigste plan van het witte programma. Het Wittekar plan was een voorganger van het Witte Fietsenplan. Op 9 februari in 1966 trok het Wittekar plan de aandacht. *"De gedachte was dat auto's dienden te worden witgeverfd en voor een ieder rijklaar te staan."*¹¹¹ Het doel van het Wittekar plan zou de parkeerproblemen oplossen en alle auto's zouden voor iedereen beschikbaar zijn. Het gebeurde niet, maar in 1969 kreeg Schimmelpennink een aanbieding om het verkeer in Amsterdam te verminderen. De Wittekar was een ecologische auto voor het stadsverkeer. De auto was elektrisch. In Amsterdam waren er 35 van deze auto's. Een probleem was dat de auto's veel tijd nodig hadden om op te laden. Het Wittekar plan werd groot succes. De doelstelling van 125 auto's en 25 stations werd niet gehaald omdat de gemeente Amsterdam moeilijk deed over de vergunningen. Dit idee heeft wel generaties beïnvloed. Bijvoorbeeld de elektronische auto's van Tesla.

¹⁰⁷ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 112

¹⁰⁸ DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam 2012, p. 78

¹⁰⁹ We hebben niet dat geweten.

¹¹⁰ *Provo nr. 3, 22. september 1965*

¹¹¹ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 184

Een ander wit plan was het Witte kippenplan. Het doel van het Witte kippenplan was de politie in vriendelijke maatschappelijk werkers te veranderen. Ze zouden lucifers of condooms bij zich dragen. *“De witte kip gekleed in een wit uniform ten teken van zijn sociale functie. [...] De witte kip zal zich voortbewegen op de witte fiets en wordt belast met het vervoer van defekte witte fietsen naar reparatiewerkplaats. [...] Vóór er slachtoffers vallen moet de politie ontwapend worden.”*¹¹² Dat was een moedig plan om de situatie tussen Provo en politie te verbeteren. Met dit plan wilde Provo de democratie in Nederland verbeteren.

In Amsterdam waren veel lege huizen waarin niemand woonde. Algemeen was er in Amsterdam woningnood. Provo wilde de lege huizen aan de grachten en in de Jordaan bezetten. Iedereen kon dan een eigen woning kiezen. *“Uw huis is uw gnottempel. U heeft recht op un eigen huis en un rechtvaardige verdeling van het kollektief woningbezit. Geen huis in het magies centrum mag worden afgebroken zolang er nog mensen in wonen.”*¹¹³ Één van de doelen van de Wittewoning was dat elke week een lijst van vrije huizen gepubliceerd zou worden. De lege huizen zouden wit geverfd worden zodat de mensen konden zien dat ze daar kunnen wonen. Een wens van Provo was een nieuw Amsterdam te bouwen.

Het gebeurde ook dat de Witte plannen voor reclame werden misbruikt. Het Witte glazenplan bijvoorbeeld zou jonge mensen moeten aanzetten om meer melk te drinken. Het Nederlandse Zuivelbureau heeft geen geld voor het format aan Provo gegeven. *“De advertenties voor het witte glazenplan toonden een jongeman gekleed in een wit spijkerpak en voorzien van een niet al te kort geknipt kapsel, gelegen tussen tientallen opgestelde glazen melk.”*¹¹⁴

De witte plannen zouden een pure en idealistische invloed moeten hebben. *“Wit als aura, een symbool voor puurheid, idealisme of een nieuw begin.”*¹¹⁵ Provo had meer witte plannen, zoals het Witte Schoorstenenplan. Het was een plan die de uitstoot van chemische gassen tegen moest gaan en investering in schoon vervoer zou moeten stimuleren. Verder was er het Witte Wijveplan. Dit zou de de vrouwenemancipatie in de maatschappij moeten verbeteren en sommige taboes moeten doorbreken. *“Dit plan*

¹¹² Provo nr. 9, 16 mei 1966

¹¹³ KEMPTON, R.: *Provo Amsterdam's Anarchist Revolt*. New York 2007, p. 85

¹¹⁴ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 187

¹¹⁵ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 183

*stond in het teken van de vrouwenemancipatie en draaide vooral om het taboe dat lag en ligt op seks te doorbreken.*¹¹⁶ Dit waren de bekendste plannen van Provo. Veel mensen hebben de plannen niet serieus genomen, maar de plannen hebben wel de volgende generaties beïnvloed. *“De provocaties waren zelf een vorm van public relations.”*¹¹⁷

Provo wilde niet alleen op straat actief zijn. Provo heeft een lijst van 13 kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezing gemaakt. Op 1 juni 1966 waren in Amsterdam de gemeenteraadsverkiezingen en Provo wilde een lijst van aantrekkelijke kandidaten maken. De namen waren Bernhard de Vries, Irene Donner-Van der Wetering, Jef Last, Andre Gide en Roel van Duijn. Provo kwam met een programma die de hoofd slagzinen STEM PROVO KÉJJE LACHEN of STEM PROVO VOOR BETER WEER. *“A fabulous idea for rain-soaked Holland, there was much serious intent in their campaign, including the White Plans.”*¹¹⁸ Voor Provo was de verkiezing succesvol. Bernhard De Vries werd in de gemeenteraad van Amsterdam gekozen.

Provo nam in de vorm van protesten veel initiatief. Ze hadden bijzondere ideeën en plannen hoe de aandacht van gewone mensen in Amsterdam te trekken. Veel van de Provo-leden zaten vaak in de gevangenis, ook Roel van Duijn zat in de gevangenis door *Provo nr. 7*. *“De rechter-commissaris gaf gehoor aan de eis om mij nog tweemaal zes dagen te detineren, om herhaling te voorkomen.”*¹¹⁹

3.2. De wijzen van protesten van Tsjechische Underground

In Tsjechoslowakije was het geen probleem om het regime te provoceren. De underground in Tsjechië had geen interesse in politiek. Zoals ik eerder schreef, wilden ze alleen vrije muziek, kunst en literatuur creëren. In het begin van de underground, toen de beweging nog klein was, had het regime geen interesse in deze groep en in de jaren zestig was het regime niet zo streng. Maar toen de underground groter werd, werd het wel een probleem. Er kwamen toen meer mensen onder invloed van de underground. Martin Jirous zei in een interview: *“Ze hebben ons gearresteerd, omdat de bolsjewieken zich realiseerden, dat we voor het regime gevaarlijk zijn. Helaas voor hen*

¹¹⁶ GROEP1STRIJDERS: *Welke acties heeft Provo ondernomen?* In: *Wordpress.com*. 2013 februari 9

¹¹⁷ PAS, N.: *Provo! Mediafenomeen 1965 - 1967*. Wereldbibliotheek 2015, p. 190

¹¹⁸ KEMPTON, R.: *Provo Amsterdam's Anarchist Revolt*. New York 2007, p. 81

¹¹⁹ DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam 2012, p. 87

hebben ze ons één jaar later gevangengezet. In deze tijd hadden we een groot achterland en heb ik met Václav Havel, Jirka Němec en met zijn vrouw Dana kennisgemaakt, door deze ontmoeting werd de underground met de intellectuele kring verbonden. [...] Eens moest ik hard lachen bij een verhoor. Als ze ons tweeënhalf jaar geleden hadden gearresteerd, zou er geen underground zijn.”¹²⁰

De Tsjechische underground provoceerde door concerten of documenten die tegen het regime waren gericht. Eén van die documenten is de petitie *Tak dost!*¹²¹ of *Zpráva o třetím českém hudebním obrození.*¹²² Net als Provo had de Tsjechische underground ook een tijdschrift waarin ze publiceerden over de concerten en gebeurtenissen en mensen uitnodigden voor andere evenementen.

De petitie *Tak dost!* ging over de misdrijven van het regime tijdens de jaren 50. Het was een reactie op de dood van Pavel Wonka die in de gevangenis is gestorven. Pavel Wonka was de laatste gevangene die tijdens het regime in de gevangenis overleed. De petitie was een harde kritiek gericht tegen het communisme. In de petitie staat het aantal vermoorde mensen. Het communistische regime heeft vanaf de jaren vijftig tot de jaren tachtig 8.000 mensen vermoord en 217.000 naar de goelag gestuurd waar ze de politiek gevangenen hebben gemarteld. In de petitie worden ook de wijzen waarop de communisten zich tegen de gewone mensen gedroegen beschreven. “*In elk dorp hebben jullie tenmiste één boerenfamilie gekozen en vernietigd. Door de vernietigde families hebben jullie de rest van de inwoners bang gemaakt.*”¹²³ Tichý en Jirous hebben de bepaalde voorwaarden geëist, als ze niet de eisen zouden vervullen. “*Als jullie de rechten van de mens niet kunnen regelen, eisen we: Meteen alle politieke gevangenen vrijlaten. Meteen deze gevangenen vrijlaten: Jiří Boháč, Vladimír Červeň, Viktora Dederu [...] en de andere van wie we de namen niet kennen.*”¹²⁴ In deze tijd was dit een moedige daad.

Mensen van de underground hebben ook huislezingen van verschillende thema's georganiseerd. Eén van de beroemdste lezingen was van professor Patočka. Jan Patočka heeft filosofie, romance studies en taalkunde aan de Karelsuniversiteit gestudeerd. Hij

¹²⁰ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 130

¹²¹ En genoeg!

¹²² De derde melding over de Tsjechische muziekherleving

¹²³ JIROUS, M. en TICHÝ, J.: *Dopis 271 čs. Obačnu (Tak dost!)*. Praha. 15 augustus 1988

¹²⁴ JIROUS, M. en TICHÝ, J.: *Dopis 271 čs. Obačnu (Tak dost!)*. Praha. 15 augustus 1988

heeft de Tsjechische filosofie beïnvloed en in de jaren dertig heeft hij met Hussler kennisgemaakt. Professor Patočka heeft een petitie ondertekend om The Plastic People of the Universe in 1976 ontlieten. Na de ontmoeting met Max van der Stoep, de minister van het Ministerie van Buitenlandse zaken in Nederland, werd hij gearresteerd en verhoord door de stb. Hij overleed tijdens dit verhoor.

Verder heeft de underground verschillende concerten georganiseerd. Ze konden niet in het openbaar spelen, maar op huwelijken was het mogelijk. The Plastic People of the Universe heeft diverse instrumenten en kostuums gebruikt. Dat zou de symbool van eenheid breken. *“De kracht van de liedjes van Plastic People is met zichtbare middelen verbeterd [...] Op een poidum hadde ze bijvoorbeeld een vuurshow. De mensen in de kostuums hielden de vuur brandend. De leiders van de band hadden geschminkte gezichten [...] en ze offerden een kip voor de god Mars.”*¹²⁵ De concerten waren soms wild, maar dat doorbrak de saaiheid van de Tsjechische popmuziek in deze periode.

De Tsjechische underground had geen ambities de politiek in te gaan. De naam van Václav Havel¹²⁶ is met underground verbonden, maar hij was meer dissident dan lid van de underground.

3.3. Vergelijking

De Tsjechische underground was misschien in een moeilijkere positie dan Provo. Provo had politieke ambities en wilde een anarchistische revolutie. In Nederland was ook grotere vrijheid en daarom kon Provo de Witte plannen presenteren, happenings organiseren, pamfletten opstellen, demonstreren en openlijk kritiek uitspreken.. De Nederlandse politie verbood vaak deze activiteiten en veel leiders kregen gevangenisstraf. Provo had één voordeel. Nederland stond niet onder controle van een andere staat. Ze streden tegen de autoriteiten en ideologie. De plannen van Provo waren tot 1966 niet voorspelbaar en dus was het moeilijk om op te treden deze beweging. Toen een lid van Provo in de gemeenteraad van Masterdam werd gekozen, werd Provo een gecontroleerde organisatie.. *“In Jean-Paul Sartre’s analysis a Fused Group can be*

¹²⁵ JIROUS, M.: *Zpráva o třetím hudebním obrození*. Praha, 1975, p. 2 – 3

¹²⁶ Václav Havel was de eerste Tsjecho-slowaakse president na het regime en de eerste president van Tsjechoë. Hij was ook een filosoof, schrijver en criticus tegen het communisme. Hij zat ook een paar keer in de gevangenis en werkte samen met de underground.

viewed as an unpredictable moment in history, a moment that can only be prophesized but not predicted. It is only in becoming predictable that the Fused Group loses its momentum, by becoming an organization."¹²⁷ Omdat Provo in de politiek actief was, moesten zijn een programma voor de mensen maken en ontdekten ze zichzelf. Provo was succesvol en in twee jaar tijd konden zij de maatschappij veranderen.

De Tsjechische underground was anders dan Provo, omdat ze niet de maatschappij wilde veranderen. Het doel was vrijheid. Ze wilden alleen vrij leven. Ik schreef eerder dat het regime de underground wantrouwde vond omdat de underground de indruk heeft gewekt, dat niks in goede orde is. De underground wilde een tweede cultuur maken die niet van de officiële cultuur afhankelijk zou zijn. Dat was de wijze van protest tegen het regime.

De strijd was niet alleen tegen het regime in Tsjechoslowakije gericht, omdat de regering onder controle van de Sovjet-Unie stond. De ideologie en autoriteit was sterker dan in Nederland en één kleine groep kon in Tsjechoslowakije niet het regime breken.

Underground was populair onder jonge mensen en de intelligentsia. Het protest was ook gericht tegen de middenklasse. *"Mensen van underground kunnen high society ontmoeten of met heel arme mensen praten. Je kan in beide groepen fantastische mensen vinden. Het is als met gin. Gin wordt gedronke doorde high society en arme mensen. De middenklasse drinkt geen gin, omdat dan jouw bek stinkt en kun je niet doen alsof je geen gin gedroken hebt. High society en arme mensen maakt het niet uit."*¹²⁸

De straffenen, als we die met Provo vergelijken, waren zwaarder en een paar leiders of mensen die met underground waren verbonden, zijn gestorven door marteling of slechte omstandigheden.

Provo en de Tsjechische underground vochten voor hetzelfde doel en dat was vrijheid. Maar elke groep had verschillende omstandigheden en diverse wijzen hoe tegen de regimes te strijden.

Dit had wat uitgebreider kunnen zijn, bijvoorbeeld hoe de rest van de maatschappij dacht over de bewegingen

¹²⁷ KEMPTON, R.: *Provo Amsterdam's Anarchist Revolt*. New York 2007, p. 114

¹²⁸ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 130

4. Heden van Provo en de Tsjeschische underground

Het regime in Tsjechoslowakije veranderde. In 1989 vond de fluwelen revolutie plaats en Tsjechoslowakije werd een democratische staat. Maar dat duurde niet lang. Op 1 januari 1993 werd Tsjechoslowakije gesplitst in Tsjechië en Slowakije. Een nieuw tijdperk begon. Algemeen was er in Tsjechië groot enthousiasme en heerste er het gevoel dat Tsjechië binnen een paar jaar op hetzelfde niveau als Duitsland zou staan. Dit gebeurde echter niet. Maar eindelijk konden de Tsjechen andere partijen kiezen. Mensen konden vrij over politiek praten, vrij reizen, vrij publiceren en schrijven. Mensen dachten dat het communisme weg was en dat ze niet meer tegen het communisme hoefden te vechten. Ze kregen de indruk dat de democratie voorgoed zou zijn. Karel Kryl was een folkzanger die in 1969 was vebannen vanwege zijn liedjes tegen het regime. Toen hij in 1989 terugkeerde, zag hij dat mensen uit de communistische partij de belangrijke posities kregen in de Tsjechische regering en dat zij de beste banen kregen. Er was op dat gebied dus weinig veranderd. Communisten waren dus nog vaak de baas en voorzichtigheid was nog steeds geboden. Je kon nog steeds niet zeggen wat je vond. Democratie is geen zekerheid. Een democratie kan altijd in een dictatuur veranderen. Karel Kryl was teleurgesteld over de ontwikkelingen in Tsjechië. Hij verwachtte dat de communisten vernietigd en verboden zouden worden. Maar dit gebeurde niet. Václav Havel zei *“we zijn niet als zij.”*¹²⁹ De partij die 2000 mensen vermoord had en honderduizenden levens had vernietigd. De communistische partij kon gewoon in het parlement zitten. Dit was ongelofelijk

Na het jaar 1989 gingen veel mensen van de underground door met concerten en bleven ze actief in de underground. Ivan Martin Jirous was niet meer actief in de underground. Hij gaf verschillende lezingen op basisscholen, gymnasia en universiteiten over het regime en de underground. Hij droeg ook in verschillende clubs en kroegen zijn gedichten voor. *“Ik weet niet of het goed is over underground te praten, maar we moeten dat proberen zodat ze niet verbaasd zouden zijn als iemand het regime terug zou willen.”*¹³⁰ Nog andere leiders van de underground gaven lezingen op scholen en praatten over het regime en personen van de tweede cultuur.

¹²⁹ HAVEL, V.: *Speech op de Wenceslaw plein*. Praha, 1989 op 22 novemeber

¹³⁰ RAUVOLF, J.: *13. komnata: Martin Jirous*. Documentarische film. Praha, 2007.

Nu zijn er in het jaar 2017 “underground” groepen die tegen de consumptiemaatschappij en kapitalisme strijden. Eén van die groepen is *Autonomní sociální klinika*.¹³¹ De groep is een onafhankelijk subject die tegen het kapitalisme en de autoriteiten strijdt. Ze hebben geen steun van de staat, filantroop of bedrijf. De groep werkt op basis van directe democratie en niemand wordt voor het werk betaald. *Autonomní sociální klinika* is een plaats waar verschillende mensen van verschillende niveaus van de maatschappij met elkaar kunnen praten en ontmoeten. Ze organiseren culturele, sociale en politieke activiteiten. Het doel is een ruimte te creëren voor mensen om elkaar als burgers en niet als consumenten te ontmoeten. Ze willen geleidelijk controle over hun eigen leven terugkrijgen. De groep is gevestigd in Praag.

Provo werd in 1967 opgeheven. De leiders van Provo gingen met hun werk door. Ze hebben nieuwe bewegingen opgericht of ze werkten individueel. Vanaf 1967 tot nu is de Nederlandse maatschappij veranderd en Provo deed veel werk om iets te veranderen. Ze toonden dat gewone mensen tegen autoriteiten konden strijden. De beweging heeft veel veranderingen versneld. De Witte plannen bijvoorbeeld. Het Witte fietsen plan werkt nu in bijna in alle hoofdsteden. Ook hebben andere plannen veel problemen in grote steden opgelost. Het Witte auto plan is een concept dat werkt in hele wereld. “*Wel, ik kon ze (studenten) erop wijzen dat veel van de Provo-plannen hun tijd vooruit waren, soms zelfs bijna een helderziend karakter hadden.*”¹³²

In Amsterdam, net als in Tsjechië, zijn nog steeds anarchistische of underground groepen die tegen het kapitalisme of de staat strijden. De *Anarchistische groep Amsterdam (AGA)* is een beweging die tegen de staat en het kapitalisme strijdt. Ze geven oplossingen en alternatieven hoe bepaalde problemen betreffende school of werk opgelost kunnen worden. “*De AGA is een collectief zonder hiërarchie. In de tweewekelijkse bijeenkomst worden alle zaken besproken waarmee de groep zich bezighoudt.*”¹³³ Ze boycotten bedrijven en organiseren blokkades en bezettingen. De AGA lijkt op de Tsjechische groep *Autonomní sociální klinika*. Zo hebben deze goede voorbeelden uit de Nederlandse en Tsjechische geschiedenis twee generaties beïnvloed. Misschien kunnen we zeggen dat Provo en de Tsjechische underground een opvolger.

¹³¹ Autonomische socialische kliniek

¹³² DONKERS, J.: *Provo & Provocaties*. Amsterdam, januari 2014, p. 7

¹³³ <http://www.agamsterdam.org/wat-is-aga/>

“In elke beschaving zal underground bestaan. Hier zal altijd iemand zijn die op de rand van maatschappij is omdat hij of zij geen systeem zal willen volgen. [...] En de tweede reden is dat als je de politici over moraal hoort praten je wil kotsen.”¹³⁴ I. M. Jirous.

Conclusie

Veel mensen gelovent dat één persoon niks tegen een heel systeem kan doen. Dat is niet waar. Roel van Duijn en Ivan Martin Jirous zijn een bewijs ervan dat het met vasthoudendheid en met een sterke wil mogelijk is. Ze waren in de strijd niet alleen, maar ze waren de hersenen van de gebeurtenissen, happenings, concerten en plannen.

Provo en de underground hadden hetzelfde doel. Ze wilden vrijheid zonder beperking. Volgens Roel van Duijn konden mensen kiezen, maar dan hadden ze geen macht om iets te veranderen. Hij wilde meer macht voor de mensen. Het zou een anarchistische revolutie moeten zijn, maar de Nederlandse maatschappij was aan democratie gewend en dan is het moeilijk iets te veranderen. Maar Provo heeft zo'n grote invloed gehad dat slechts in twee jaar de maatschappij en het systeem aanzienlijk is veranderd of tenminste hebben ze de volgende generaties beïnvloed.

Om underground succesvol te maken, moesten ze een grotere groep vormen. In het regime hadden alleen de massa macht. Ze konden samenwerken met andere groepen

¹³⁴ VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi, 2013, p. 135

en met elkaar strijden tegen het regime. Een wapen van Martin Jirous was geduld en kopigheid hij de bolsjewieken zal verslinden. Hij was een inspiratie voor veel mensen en de kring die rond hem gevormd werd, volgde zijn ideeën en het doel om vrij te zullen zijn. Jirous haatte het als iemand kwam en hem bedankte voor wat hij heeft gedaan. Hij zei altijd dat hij voor zijn eigen vrijheid vocht. Iedereen die niet voor zijn eigen vrijheid kan vechten, verdient die eigen vrijheid niet.

Misschien was een verschil tussen Provo en de underground. Provo vocht voor zijn eigen beweging, maar ze dachten aan gewone mensen en wilden de massa's beïnvloeden. De Tsjechische underground wilde alleen in eigen kring blijven en vrij creëren, maar iedereen kon komen en meedoen. Een andere verschil was de politieke ambities. Jirous haatte politiek en wilde niets met de regering te maken hebben. Sommige leden werden na het jaar 1989 actief in de politiek, maar de kern van de underground bleef in eigen kring en zij bleven vertellen en lezingen geven over het vorige regime en de strijd voor de eigen vrijheid. *“Waarheid en liefde moeten winnen van leugens en haat”*¹³⁵

¹³⁵ Václav Havel

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá nizozemským anarchistickým hnutím Provo ze šedesátých let a českým undergroundem z dob sedmdesátých 20. století. I když obě dvě hnutí spadají do jiného desetiletí, existuje mezi nimi spousta společných znaků a myšlenek.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první části, která je tvořena dvěma kapitolami se popisuje vývoj české a nizozemské společnosti v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století a je popsán vývoj i hlavních osobností obou skupin. Druhá část popisuje vliv na tehdejší společnost, její reakce a zabývá se skupinami až do dnešní doby.

V první kapitole je vysvětlen vývoj české a nizozemské společnosti a politiky, kde je dán důraz na český politický systém a funkci nizozemského hnutí Provo a českého undergroundu. Druhá kapitola pojednává o významu hlavních představitelů v obou hnutích a jejich vliv na společnost i jejich tvorbu. Formování jejich myšlenek, tvorby, názorů a morálních hodnot. Třetí kapitola se zabývá způsoby, jak skupiny bojovaly proti režimu v Československé republice a v Nizozemsku. Jaké měly k tomu prostředky, jakým způsobem se jim dařilo bojovat proti establishmentu a co nového přinesly pro společnost a jaké tresty je za to postihly.

Čtvrtá kapitola se věnuje odkazu a dnešním stavem obou skupin. Co se stalo s představiteli Prova a českého undergroundu, a jestli jsou skupiny, a nebo představitelé těchto skupin stále aktivní a jaké byli jejich osudy. Dále je krátce popsána dnešní aktivita některých undergroundových, nebo anarchistických skupin v Nizozemsku a České republice. Na co se zaměřují a jaký je jejich cíl v dnešní společnosti.

Summary

This Bachelor's thesis dealing with the anarchistic movement Provo from the sixties and with the Czech underground from seventies of the 20th century. The both

movements belongs to different time period but there are many common thoughts and characters.

The thesis is divide in to the four chapters. In the first part of the thesis, where are two chapters which describe a development of the Czech and Dutch society in the sixties and seventies of the 20th century. Also, is described a development of the main protagonists of the both movements. The second part described an influence on the society from that time then and the reactions. The thesis dealing with the anarchist movements from these days shortly.

In the first chapter is explained the development of the Czech and Dutch society and politics. There is bigger attention to the Czech political system and a function of the Dutch movement Provo and of the Czech underground. The second chapter is about importance of the main protagonists of the both movements and their influence on society and their production. The forming of their thoughts, production, opinions and moral values. The third chapter dealing with the ways how the movements fought against the regime in the Czechoslovakia republic and in the Netherlands. What kind of the means had they and how push the establishment and what new brought for the society and what punishments they got for their deeds.

The fourth chapter look on a legacy and a condition of the both movements. What happened to the protagonists of Provo and the Czech underground and if the movements or the protagonists are still active and what happened to them. Further it is described a present activity of the underground or anarchist movements in the Netherlands and in the Czech Republic. What are their interests what are their goal in the present society.

Bronnen:

Literatuur

ALAN, J. a kol.: *Alternativní kultura*. Praha: 2001

BONDY, E.: *Prvních deset let*. Praha: 2003

DONKERS, J.: *Provo & Provocaties*. Amsterdam: 2014

DUIJN van, R.: *Diepvriesfiguur*. Amsterdam: 2012

DUIJN van, R.: *Provo & Provocaties*. Amsterdam: 2014

HAVEL, V.: *Moc bezemocných*. Praha: 1979

HORST van der, H.: *Nederland*. Amsterdam: 2007

HUSA, V.: *Dějiny Československa*. Praha: 1961

JIROUS, I. M.: *Pravdivý příběh Plastic People*. Praha 2014

JIROUS, M.: *Zpráva od třetím hudbením obrození*. Praha: 1975

KEMPTON, R.: *Provo, Amsterdam's Anarchist Revolt*. New York: 2007,

PAS, N.: *Provo Mediafenomeen 1965 – 1967*. Amsterdam: 2015

VLADIMÍR 518 a kol.: *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. BiggBoss & Yinachi: 2013

Film documenten

NIUBÓ, J.: *Fišer alias Bondy, documentarische film*. Praha, 1999

RAUVOLF, J.: *13. komnata: Martin Jirous*. Documentarische film. Praha, 2007.

Interview

GROŠAFT, O.: *Een persoonlijk interview met Roel van Duijn in het Engels*. Amsterdam, 16. 7. 2016

Tijdschriften

DUIJN, van R. STOLK, R.: *Provo nr. 1*. Amsterdam, 12 juli 1965

DUIJN, van R. STOLK, R.: *Provo nr. 2*. Amsterdam, 16 augustus 1965

DUIJN, van R. STOLK, R.: *Provo nr. 3, 22. september 1965*

DUIJN, van R. STOLK, R.: *Provo nr. 9, 16 mei 1966*

GROEP1STRIJDERS: *Welke acites heeft Provo ondernomen? In: Wordpress.com.*
2013 februari 9

KADLECOVÁ, K.: *Děti Magorovy. In: Reflex.* Praha, 2013

PILAŘ, M.: *Britské listy.* Archivní vydání 1996 – 2001, 24. Listopad

RIEDEL, J.: *interview met Michal Jernek, In: Mašurkovské podzemné.* Praha, 1997

STÁREK, F. a kol.: *Vokno č. 1.* Praha, 1979

STOLK, R.: *IISG Archief Provo doos 29 map 2 'Persoonelijk gesprekken met individuele provo's'*

Archief

ABS, f. Agenturních spisů, a. Č. 706027 MV, Hanibal Arnošt, č. j. VN-00294/2-1/74
z 30. 8. 1974

ABS, f. B 1 – přírůstek S StB Praha z 3. 7., 1986 balík č. 24, Kniha událostí operačního
střediska Správy SNB Hlavního města Prahy a Středočeského kraje (3. 5. 1974 – 24. 1.
1975), hlášení z 1. 9. 1974.

ABS, f. Agenturních spisů, a. Č. 706027 MV, Hanibal Arnošt, č. j. SB 0222/74.

Opheffing Provo, Uitlaat, VARA . radio, 13 mei 1967; Monitor, NTS . televisie, 14 mei
1967. Archief Beeld en Geluid, Hilversum

JIROUS, M. en TICHÝ, J.: *Dopis 271 čs. Obačnú (Tak dost!).* Praha. 15 augustus 1988

HAVEL, V.: *Speech op de Wenceslaw plein.* Praha, 1989 op 22 novemeber

Internetbronnen

<https://www.experimentaljetset.nl/provobrno/>

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Theosofiev>

<http://www.agamsterdam.org/wat-is-aga/>

<https://klinika.451.cz/>

Anotace

Jméno: Ondřej Grošaft

Název katedry a fakulty: Katedra nederlandistiky FF UP v Olomouci

Název bakalářské práce: Vergelijking wijze van protest van de Provobeweging en de Tsjechische Underground

Název práce anglicky: Comparing of the protest manner of the Provo movement and of the Czech underground

Název práce česky: Porovnání způsob protestů hnutí Provo a českého undergroundu

Vedoucí bakalářské práce: Dr. Bas Hamers, M. A

Počet znaků: 75 703

Počet titulů použité literatury:

literární zdroje: 13

časopisy: 10

archivní zdroje: 6

filmové dokumenty: 2

internetové zdroje: 5

Klíčová slova: Underground, Provo, communisme, dictatuur, Tsjechische underground, establishment, protesten, Roel van Duijn, Rob Stolk, Martin Jirous, Egon Bondy, The Plastic People of the Universe, Jasper Grootveld

Krátká charakteristika:

Tato bakalářská práce se zabývá rozdíly protestů v tehdejších Československu českým undergroundem a hnutím Provo v nizozemském království. Cílem je zjistit rozdílnost myšlení v obou hnutích a v čem se zásadně lišily protesty proti společnosti v Nizozemí a v Československé republice. Dále rozebírá osudy hlavních představitelů, jejich filozofii a myšlenkové směry. Jaká byla jejich motivace vést odpor vůči systému, v jakém žili a jak se podařilo ovlivnit tehdejší společnost díky jejich počínáním.